

LEGENDARIU

SAU

CARTE DE CETIT

PENTRU

SCÓLELE POPORALE ROMÂNESCI DE CONFESIUNEA GRECO-CAT

DIN

DIECESA GHERLEI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DE

Ioan P. Papiu

Edițiunea străformată II.

PROPRIETATEA TIPOGRAFIEI DIECESANE.

Prețul 30 cr.

GHERLA

CU LITERILE TIPOGRAFIEI DIECESANE.

1895.

*Veniți filor, ascultați-me pre mine frica Domnului voi
invăță pre voi. Ps. XXXIII. v. 11.*

114481 BCU Cluj / Central University Library Cluj

Partea I.

I.

Începutul.

Ce s'ar' face lumea mare,
Când Tu Dómnne n'ai voi
Se-o mai tîni cu mâna tare? —

La moment s'ar' nimicí.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aşa şi eu Dómnne sânte,
Ce m'aşi face — un moritoriú, —
Dacă Tu ca-un bun Părinte,
Nu mi-ai dá-al têu ajutoriú!

Să fac ceva fără Tine,
In deşert m'aşi încercá?
Nu pot face nici un bine,
Dacă nu-mí vei ajutá;

Dă-mí dară ajutorinţă,
Şi cu darul Têu ceresc
Mě 'ntăresce 'n nepotinţă
Ca 'n ce-i bine, să sporesc!

II.

Omul și animalele.

Animalele trăiesc și se mișcă de sene. Omul încă se ține de animale, în cât trăiesce și se mișcă de sene, însă omul se deosebesce de animale și se înalță preste ele, pentru că omul nu numai se mișcă de sene dară și lucră după voia sa. Omul sênțeșce dorerea, amărăținea, și bucuria; animalele încă sênțesc dorerea și bucuria, ba unele animale o și arétă acésta prin semne de în afară, așa de exemplu cănele se bucură, când vede pre domnul său. Omul arétă sênțemênțele sale prin semne vedute și le spune prin sunete înțelese de ceialalți ómeni asemenea lui, — pentru că omul póte vorbi.

Stătura omului e întocmită așa ca cu ochii săi se póta privi cătră ceriú și se aréte că acolo are se mérgă el. Tóte animalele sânt create cu capul cătră pământ, și nu sânt în stare de a face osebire între bine și între rău. Omul șcie deosebítóte; face asemênare între lucruri, cunoșce cari sânt bune și cari pot fi stricációse, pentru că omul are minte și șcie cugetá și judecá. — Mințea înalță pre om preste tóte făpturile din lume — și-l face domnitoriú preste tóte lucrurile, câte le-a supus Dumnedéu poterei lui. — Chiar și crearea sau facerea omului încă arétă, că dênșul e mai pre sus de cât alte făpturi din lume; că pre cele alalte făpturi le-a creat Dumnedéu nu-

mai cu cuvântul, pre om l'a făcut cu mâna sa, și l'a făcut după tipul său, — că i-a însuflat suflet în trupul cel luat din pământ. Sufletul omului nu móre, el ajunge după mórte in alt loc, în împărăția cerescă, unde póte să ajungă, dacă se vá nésui prin fapte bune. —

III.

Degetul celui puternic.

Minunat e omu 'n lume, —

De și este așa nemernic, —

Că l'a creat prin minune

Degetul celui puternic?

De-și petrece 'n fapte bune

Cursul său acest vremelnic, —

Trece 'n ceriuri, unde-l pune

Degetul celui puternic.

Că-i făcut spre vecinicia, —

Fă rău, — fă cucernic,

Și din morți vá să-l invie

Degetul celui puternic.

Casa și familia.

IV.

Ómenii locuesc in case. Casele sânt făcute din lemn ori din pétră. Cele de pétră sânt mai tari ca cele de lemn. Ómenii, câți locuesc in una casă, se dîc căseni, și dacă se trag dela un părinte sau dintr' un neam, fac una fa-

miliă. Părintele este capul familiei. Tata familiei dispune toate lucrurile casnice, de el au să asculte toți căsenii. Fii au să asculte de părinți și să-și urmeze în toate cele bune; să-și onoreze, pentru că numai fiul, care onorează pre părinți, acela trăiește multe zile și bune pre pământ.

Toți căsenii au să trăiească în pace și în linișce, pentru că numai în acea casă intră darul lui Domnedeu, unde e pace și linișce.

Deci ascultați fiilor pre părinții vostri, că acesta place lui Domnedeu! Ascultați pre învățătorii vostri și vă plecați lor, că acestia priveghiază pentru sufletele vóstre! Ajutați pre frații vostri, pentru că fratele ajutat de frate e ca o cetate tare; iubiți pre de-aprópele vostru că pre voi înșive, și faceți bine toturor, că răul nu să departă de casa omului, care face rele.

V

Fluturul și albina.

Fluturul din flóre 'n flóre
Trecând iute pre aripióre
Intr'o flóre dă de-o albină,
Ce sugea din ea nectar:

Fluturul: »Ce faci« dîce »tu vecină?»
»Oh! Tu te trudești amar!
»Dar' fă și tu cum fac eu:
»Le sărută, le mirósă
»Și apoi veselă fălósă
»Sbórá ér' cu Domnedeu!»

Albina: »Vai de capul teu tândală,
 »Câtă-i lungă đi de veră,
 »Tot alergi din flóre 'n flóre —
 »Dară spune-mı ce câstigi?
 »Pentru dile venitorie
 »Spune-mı, porți tu ceva grigi?« —
 Astfeliu albina-i grai,
 Și de ceră ıncarcată,
 Și de nectar saturată
 I-și luă sborul și fugi. —

VI.

Porumbii.

Porumbii sunt paserile cele mai blande dintre cate cunoșcem. Porumbilor le place a trai in societate, și dacă se ıntemplă ca porumbul sau porumbița se-și perdă pre soțul seu, incepe a sboră și âmblă tot superată, și dacă se ıntelnesc eră, nu se mai despart.

Porumbița are cate doue oue, din cari scote pui. Puii cei tineri se insoțesc la olaltă, petrec ımpreună până la morte, și cu voia nu se mai lasă unul de altul. Porumbița scote pui mai de multe ori preste an, pentru acea se ınmulțesc forte tare.

Penele porumbilor sunt mai cu samă negrie-ıntunecate, se află ınse și porumbi albi, surii, pestrii și ın fața căramidei. Se țin pre la locuıntele ómenilor, pre unde de comun s'au ındatınat ómenii a face porumbarie pentru porumbi. Aci se adună porumbii jerna și preste nópte.

Fiă care părechiă are căsulă sa, unde se string la olaltă ca să nu le fiă frig in gerul iernei. Când e tēmpul clocitului să pērēndă porumbul cu porumbița așa, ca óuēle să nu remână singure, și pentru acea mai tot de una le și scot. Indată după ce au început a sborá porumbii cei tineri, se ingrigesc se-și facă cuib.

Porumbii cunosc pre omul, care le dă de mănăcare, și când aud versul lui pre afară, es din căsulē și încep a sborá in giurul, ba tocma și pre la piciórele lui; unii chiar și din mâna omului cutéză a luá mănăcarea, care e mai cu samă: grău, grăunțe, mazere și altele de acestea. Porumbilor le place fórte tare curăția și pacea, sânt curați și blândi, ei sânt și simpli, adeca fără viclenă, pentru acea dīce Christos in sânta evangeliă (la Mat. c. 10. v. 16.) Fiți înțelepți ca șerpii și simpli — adecă fără de viclenă ca porumbii.

VII.

Găina.

Animalele cele mici de pre lângă casă, cari ca și porumbii au pene și aripi, — se numesc galițe sau óre. De galițe se țin: gânscele, rațele, curcile și găinile. Găinile sânt mai cunoscute pre la noi și sânt folositorie pentru ómenī. Sânt insē și găini sēlbatice, și dela soiul acela de găini sēlbatice se trag și găinile nóstre. Penele găinilor: sânt albe, roșe, negre, sure și peștrițe. Penele cocoșului sânt mai frumósē de cât

ale găinilor. Cocoşul are creastă pre vîrvul capului şi penele din coda lui sînt lungi. Aripile găinilor sînt scurte şi pentru aceea ele nici nu pot sborá departe. Cocoşul între găini e şi mai frumos şi mai mărişor, dară e şi mai tare; la casa, unde se află el, nu prea suferă pre alt cocoş străin; el se ingrigeşce tare de găini şi le apără, iubeşce fórté tare pre puí, după ce-i scot găinile din óuë prin clocire.

Folosul, ce-l aduc găinile este mare. Óuële lor sînt nutritórie şi mai ales carnea lor. Unii folosesc şi penele lor spre a ímplé periní cu ele. Găinilor le place a se culcá de tîmpuríu; dacá incepe a se inserá nu-le mai veđi pre lângă casă. Locul de dormit le place să se ífă cam rădicat, şi numai când nu se pot suí mai sus, atunci se culcá pre pămînt. Găinilor pentru aceea le place a se culcá in loc rădicat, că se tem de vulpe şi de dihor, cărora le place tare carnea de găină şi de pui. Dacá inimičí acestia se invéţá la ele, se întîmplá de nu mai remîne nici o găină. Cocoşul in anumit tîmp al noptíi incepe a cîntá tređînd pre ómení ca se începá la lucru.

VIII.

Cîntatul cocoşului.

Dómna cásii-e 'n picióre
 La-al cocoşului cîntat,
 Si strigá la şervitórie
 »Voi íncá nu v'aţi sculat?»

Sus la lucru somnurosă!
 Ce sînteți așa leneose,
 Că cocoșul de trei ori
 A cântat din căpriori!!
 Șervitóriele se scólă,
 Dar fac sfat rěutácios
 Ca 'n ascuns se-și omóre
 Pre sěrmanul de cocoș, —
 Ca cocoș se nu mai fiá
 Și stěpána se nu șciá,
 Când-e těmpul de scolat,
 Si se le mai lase 'n pat;
 Insě vai de a lor tignéla
 De când nu-i cocoșul viu,
 Că stěpána cea amară
 Le scólă mai těmpurú.
 Așa âmblă mulți 'n lume,
 Când voiesc cu 'nșeláciiune
 A scápá de un lucru greu, —
 Dau de altul și mai rěu. —

IX.

Boul.

Boul e unul din cele mai cunoscute animale de casă. Boul e mare și fórte greoiú, de acea e și fórte tare. Folosul care-l au ómenii dela animalul acesta, e fórte mare, pentru că nimic nu este la bou, ce se nu pótá ómenii intrebuintá spre folosul lor; pána și pěrul, cu care este acoperitá pelea boului, ba chiar și

ósële lui încă le folosesc. Boul cu tăria sa cea mare ne ușoréză fórte tare in lucrurile nóstre; dacă-l prindí in jug, trage carul încărcat cu greutate și ară pământul. — Së nu fiă animalul acesta, ar' fi mai cu nepotință a lucrá pământul și a aduná fructele de pre câmp, după ce au crescut si s'au copt.

Din pelea boilor së fac încălțămënte și curele; carnea lor șervesce de nutremënt; ea e mai sbicită și mai sănëtósă de cât la multe alte animale; sëul së folosesce spre a face lumini; ósële së intrebuintéză spre a face bumbi și alte lucruri, ce le folosesc ómenii, érá córnelé le folosesc peptênarií facând peptini din dênsele chiar nici mâțele bouului nu rămân nefolosite

Boii cam de comun trăiesc 15—20 de ani, dacă trec insë dela 10—12 ani incolo, numai cu greu së mai pot folosi spre lucru, pentru că incep a slăbí. Până la anul al patrulea córnelé boilor sânt lucie și filtrósë, in anul al cincelea creșce câte una verigă pre córne, la care apoi in tot anul së adauge câte una, Pre unele locuri la boi nu le pun jugul pre grumađ, ci un jug de pele in formă de ham légă de fruntea bouului și așa trage greutatea după sêne, érá pre alte locuri folosesc boii chiar de călărit și la tréerat, adecă la imblătít de bucate.

Tăria fórte mare o are boul în cap și în córne. Insë pre cât e boul de tare, pre atât e și de blând și de răbdătoriú. Ce ar poté fi mai mare nemulțămítă, de cât când omul pre bou,

— acest animal dat de Domneșeu spre folosul și ușorarea noastră, — l'ar tirăni, necăji cu fόμεa? Și sânta scriptură ȃice: sē nu legi gura boului celui ce trîeră.

X.

Proverbie și ȃiceri.

Calea drēptă e cea mai scurtă.

Cănele care latră, nu mușcă.

Care sapă grōpă altuia, cade el intr'insa.

Ce e prea mult, nu e sântos.

Butea golă sună tare.

Rōgă-te și lucră.

Veșmēntul nu face pre om.

Cine mănecă, nu intunecă.

Nu e tot aur, ce lucesse.

E mai bine a intrebă de două ori, de cât a greși o dată.

XI.

Mălaiul sau păpușoiul.

Una dintre plântele cele mai folositorie de pre la noi este mălaiul, care pre unele locuri sē numeșce păpușoiu sau cucuruz. Plânta acēsta sē trage din America. In America sē ȃine intre plântele cele mai plăcute, și în unele ținuturi creșce la înălțime mare și un grăunț pōte sē producă la 800 de grăunțē.

Mălaiul nu are atâta potere nutritóriă, ca și grâul, dar' e fórte roditoriũ. Pre la noi pre un tuleũ creșce câte unul, doi sau și mai mulți cucuruzi sau ciucalãi; acestia sũnt înveliți cu penușă și se află pre unul până la 250 de grăunțe. Grăunțele cele cópte sũnt galbine, ele se macină în móră, ér' din fărínă se face pâne, care se numeșce mălaiũ, și se ferbe mămăligă.

Mălaiul e folositoriũ, că și pentru vite șervesce de nutremânt; nu numai grăunțele dar' tóte părțile lui sũnt folositorie; e bun mai ales pentru galițe și pentru îngrășarea porcilor.

Mălaiul creșce mai bine la șes, și unde e pãmântul gras; se sémênă primăvéra, véra se sapă pãmântul, în care e sémênat mălaiul — și dacã e prea des, se răreșce, apoi tómna se culege.

XII.

Judecata înțeléptă.

Un biet de om sêrac, trăiá de pre o ȕi pre alta cu cãratul de lemne în spate. Intr' una ȕi mergea pre stradă cu sarcina de lemne în spinare, și strigá cãtră flă care om, cu carele conveniá, »Fereșce-te!« »Fereșce-te!« Sêracul a venit și cu un desmățat, care tótă ȕiua âmblá pre stradă în sus și în jos fără lucru; acesta intr' adins nu a voit să se ferescă din cale, și ajungându-l crengile dela bietul om din spate, i-au sfêrticat veșmântul. Atunci vagabundul a sărit la cel însărcinat cu lemne, l'a prins de gât și l'a

duș la judecată, poftind ca să-i plătescă veșmântul stricat.

Judecătorul a ascultat pîra, apoi a întrebat pre cel pîrit, că adevărat e cumcă l'a păgubit? Acesta nu a răspuns nici la una din întrebările judecătorului, ci a stat ca un trunchiū de lemn fără mișcare și fără vers. Atunci întorcându-se judecătorul cătră pîriș dîce: »Ce vrei să fac cu omul acest mut?« »Cum să fiă mut« — dîce acuatorul — când cu urechile mele l'am auđit strigând pre stradă. »Ferește-te — ferește-te!«

»Dacă a strigat și însuți l'ai auđit« — dîce mai de parte judecătorul — »aveai să te ferești și atunci nu ți-s'ar fi stricat veșmântul.« Cu acésta judecata s'a finit.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

XIII.

S a r e a.

Sarea e fôrte folositorîă, că de și nu șervește de mîncare ómenilor, e de lipsă, pentru că prin dînsa se dă gust mîncărilor. Sarea nu pôte să lipsescă din bucătăriă, unde se pregătesc mîncările; chiar și vitele au parte de dînsa, că se pune în nutreț, sau se pune în aintea lor ca să o lingă cu limba de pre grund, pentru că sarea se află în două forme: sau în formă de pétră în bucăți mai mari ori mai mici, precum se scóte din pămînt, sau esă din pămînt în formă curgăciósă ca apa.

Sarea dacă se pune în apă, se topește. De punem un grunđișor de sare într' un păhar cu apă, acela pre încetul scade și tot se micesce, până ce în urmă dispare cu totul, érá apa, care mai 'nainte erá nesărată, dacă o gustăm, sênțim că are gust de sare, adecă e sărată, și atunci o numim apă sărată sau slatină. Slatină de acésta nu în rare locuri isvorește din pământ, pentru că apa ajunge pre locuri, unde se află sare, care se topește și apa se face sărată.

Din apa sărată éráși se póte face sare curată, dacă o punem în vas la un loc sbicit și uscat, unde scade și aburește apa pre încetul, și rămâne sarea în fund închiăgată și inpetrită. Mai nici o mâncare nu e gustuósă fără sare. Sarea ajută mult la mistuirea mâncărilor; însé pre cât e de folositoră, pre atât póte fi și de stricăciósă, dacă se folosește fără măsură, pentru acea mâncările prea sărate, nu sânt bune. — Multe mâncări sânt, cari fără de sare nu se pot pęstrá tęp mai îndelungat. În țera noastră încă se află sare și se scóte din pământ, apoi se măsură cu chilogramul, orí cu litra, dacă e sdrobită sau măcinată męrunț.

XIV.

BRÓSCA.

Primăvéra prin lacuri și prin bălți vedem adese orí mulțime de animale mici; acestea la

vedere sã par cã ar fi pești, dar' nu sânt. Trupul lor e oval, adecã în forma oului, — mai mic cu ceva de cât aluna, și are o codițã lungã, cu care sã mișcã iute. Cu ajutoriul cõdei fug în tõte părțile prin apã, mai cu samã însã în botie. Dacă cercãm mai de aprõpe animalculele acestea, mai nu ne vine a crede cã dõrã ele ar fi puii brõșcelor; despre cari sã șcie, cã nu au cõdã, ci numai 4 piciõre întocmite spre sãrit și spre innotat, și totuși animalculele acestea sânt pui de brõscã.

Brõsca aședã ouële sale în apã, cari dupã ce le-a ouat, innõtã pre suprafața apei, pãnã ce ajunge la ele cãldura sõrelui și le scõte. Puii scoși din ouële brõșcelor capetã apoi forma acẽsta, precum i vedem, cu cõdã. Dupã ce trece o lunã de ãile, încep a-și schimbã forma; de în deretru le cresc piciõrele, și cõda incede a scãde; dupã a dõua lunã sã ivesc și piciõrele de în ainte și cõda sã perde cu totul. Pãnã ce ajung la mãrimea acẽsta, nu es din apã, ci acolo-și cautã nutremõtul sãu, er' dupã ce le cresc piciõrele și ajung la forma cea adevãratã de brõscã, es afarã prin erbã, pre tufe, ba chiar și pre arbori cautã nutremõtul.

Brõșcele sânt fõrte viõie. În noptile cele cãldurõse de primãverã cu sutele sã pun pre intre-cute la cãntat. Mai de tẽmpuriũ sã aude brõșca cea verde, care de și e cea mai micã între brõșce, este cea mai frumõsã. Pre spate e albã-verde, pãntecele-i este galbãn-alburũ, er' pre de laturĩ cu

trăsuri negre. I place a şedé pre frunđele burenelor şi ale tufelor, şi de cumva nu se vinde ea cu versul său, e fôrte cu anevóiă de a-o află, întru atât de bine se scie ascunde. Brósca acésta e şi profet de tēmp, după cum đic ómenii. Când e tēmpul vēntos şi ploios se aude mai adese ori, de cât de altă dată. Mai târđiu apoi incede a cântá brósca de rít sau de grădină. Acésta e cu mult mai mare; ea e galbână-negrîă, cu pete albenete, pre spate cu trăsuri negre. Locueşce mai cu samă în grădinile de érbă şi de legume. Acì aleşueşce după insecte, şi le astéptă în lenişce, până ce se aprociă de dēnsa, apoi sare iute asupra insectului şi dacă-l prinde cu limba sa cea bálósă, mi-l înghite numai de cât.

Bróscele cele de apă încep a cântá mai târđiu, însă cu atâta strigă apoi mai tare aşa, cât în sērile cele line şi căldurósē le poţi auđi din depărtare. Acestea-s şi mai mari de cât cele de mai 'nainte. Pre spate-s verđi cu pete negre şi cu 3 trăsuri galbine, pre pânţece alburie pē-tate cu negru. Sar fôtre sus, adese ori câte de un metru şi mai mult. Bróscele de apă sânt bune şi de mâncat, partea cea de in-apoi e nutritóriă, uşoră de mistuit şi sémēnă cu carnea de puiū

Nici un soiū de brósce nu sânt stricăcióse, ba şi ele încă aduc folos ómenilor, că prind muşcele şi țînțarii; ele încă au duşmaniī sei, cu deschilinire le prinde cocostîrgul.

Când se apropie ierna bróscele se astupă
 érá în pământ în mol și sed acolo în somnul
 amortirei, până când căldura sórelui le tredește
 érá din somn.

XV.

Intrebarea.

(Imitațiune)

Ce s'ar face astă lume,
 Dacă-a' tale daruri bune

Tot mereu nu o-ar umbrí?
 Eu cred Dómne că-ar pierí.

Florica — frumușica —
 Ce s'ar face micutica,

Dacă rouă Tu n'ai dá?
 Intr'o clipă s'ar uscă.

Nóptea cea înfiorósă
 Și atât de 'ntunecósă

Dacă luna n'ar' luci
 Dómne Dómne trist' ar' fi?

Vesela priveghitóriă
 Ar' poté cântá ea óre,

Primăvéra de n'ar' fi?
 Sermánica — ar' pierí. —

Sufletul ce pătimește
 Și-n necazuri se topește

Când sperări nu l'ar lăptá
 Dómne-amar s'ar intristá!

Și-apoi eu, care-ți cânt Ție
 Cântece de armoniă,

Dacă nu m'ai ajutá —
 Dómne cum te-ași lăudá?

XVI.

Grădina.

Ómenii, cari se ocupă cu lucrarea pământului, se ȳic lucrători de pământ, sau agronomi și se numesc și economi. Ffă care econom bun, tocma și când nu are avere mai întinsă sau mai mare, se ingrigește ca nu numai pământurile cele dela câmp se ffă bine cultivate sau lucrate, cí și cele din giurul casei sale se ffă bine intocmite. in cât se le pótă luá folosul. Din cele din giurul casei, locul cel mai insēmnat e grădina intru atâta, cât mulți ómeni așa cred, că la economul cu grădină bună și cultivată, și lucrul de câmp încă-i merge bine.

Grădină se ȳice bucata de pământ — mai mare sau mai mică, — care se află in giurul sau in apropiarea casei, și tot de-una trebuie se ffă ingrădită cu gard de nuele, de scânduri, de spini sau cu mur, adeca zíd de pétră; inse trebuie se deschiliniți bine pruncilor, că nu tot locul ingrădit de pre lângă casă se ȳice grădină, ci numai acela loc se ȳice grădină, carele sau e sedit cu pomi, sau e semēnat cu legume ori cu flori. Sânt apoi grădine și de érbă, in cari nu se sēmēnă alt ceva, și nu crește de cât érbă; asta apoi o cosesc ómenii — și fac fēn din dēnsa, sau o pasc cu vitele.

La unii ómeni sēraci le rēmân grădinele ne ingrădite și ne lucrate, alții apoi sēmēnă bucate in ele în loc de a semēná legume.

Sînt așa dară grădini de pomi, de legume, de flori și grădini de erbă.

1. *Grădina de pomi* e aceea, în care se află pomi. Rodurile acestor pomi se țin pome: acestea le mîncă ómenii, și sînt nu numai fôrte gustuóse și rĂcoritórie, candu-s cópte, dară-s și sĂnetóse. De pomii, ce se află prin grădinele nóstre se țin mai ales: *pruniú, meriú, periú, vișiniú, cireșii, corniú, și perseciú*. Acestia primăvéra inverdesc, apoi încep a înflóri, preste véra se fac pome pre ei, cari după ce se coc, le culeg ómenii și le pĂstrezá pentru folosul lor. Unele pome se coc mai de tĂmpuriu, altele nu se coc pĂnă tómnă tĂrđiu. Pre la noi cireșele și vișinele se coc mai de tĂmpuriu. CĂnd se întĂmplă se fiă primăvéra și véra bună, economul cel bun in luna lui Juniu póte mĂncá cireșe de pre cireșii din grădina sa, dacă a cultivat'ó bine. De aci vine de luna lui Juniu o numesc cireșeriú. In August apoi mai tóte pomele încep a se cóce.

E — dar nu e destul numai ca omul se aibă pomi in grădina sa, ori i-a sedit el, ori au rĂmas acestia sediti de pĂrinti sau de moși. Dacă cineva vre se aibă pome in grădină, are se grigĂscá și de pomi, cá și dĂnșii sînt supuși la stricĂciuni, de și nu la acelea, la cari sînt supuse vitele. Omidele atăt sînt de stricĂcióse, cĂt nu mĂncá numai pomele incă pĂnă nu se coc, dar chiar și frunđele incă le rod tóte, și bieții pomi rĂmân — numai cu scórța și cu crengile. De se întĂmplă

apoi ca să mai între și capre în grădină, cari le rod mugurii și scórța, atunci pace bună de póme! Pomii încep a să uscă, și în urmă caută să-i tai și să-i puni pre foc, sau dacă poți, i folosești spre alte lucruri economice și de casă.

Mai sânt încă și alți inimizii ai pomilor, — furnicile. — Nicî acestea nu-s de ajuns! Cel ce vré să mănce póme bune, să aibă și preste iernă — și să și vîndă din ele, trebe să se preâmbale mai adese ori prin grădina cu pomi, dar nu cu mânilé în sên, nicî se dórma la umbră. Chiar și culesul pómelor încă e cu ostenéală. Merele și perele, dacă vré cineva să le pěstrece preste iernă are să le culégă, cându-s cópte, să nu scuture pomii că atunci-și face dóue pagube; una, că rumpe cren-gile, pomii-i scutura din rădecină; alta, ca pómele cădënd jos să bătucesc, să vétemă, și încep a putređi.

Véduțați vre un om cui să nu-i placă pómele? De acestia nu prea sânt, dar ómeni, cari s'au inavuțit din póme, de acestia sânt mulți în lume, dacă le place a grigí de grădină și a cultivá pomii.

2. *Grădina de legume* nu ar trebui se lipséscă dela nicî o casă. Economul sau económa bună, așa-și împarte grădina sa cea de legume, cât dacă intri în ea, nu șcîi în care parte să cauți mai ântâiu, așa e de frumósă. Ordul cel bun în cutare grădină de legume stă într'acea, că nu tóte legumele să fiă numai aruncate, în cóce și în colo: pe-

tringei, c p , aiu, r dichi , celer, pesternagi, t te la olaltă mestecate, in c t să nu  cii ce alege Fi care soi  de legume trebe s -  aibă locul său imp r tit in straturi sau table mai mici, ori mai mari

Legumele folosesc f rte mult ómenilor; unele le  ervesc de nutrem nt, altele dau m nc rilor gust bun.  i s nt f rte s netos . Negiob  econom  e  cea, care are loc de grădină,  i totu i e s lit  a merge după un petringel la vecina sa sau la a treia casă. Economul cel bun t te, câte-i sînt de lipsă, le are la casa sa — de  i in m sur  mai mică.— Gr dinele cele de flori încă le imp r tesc ómenii in table  i în straturi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

XVII.

A a  mbl , cel ce nu ascult .

Teodora er  prunc  de 6 ani, dară nu ascult  de mama sa.

Mama sa avea s  m rg  odată în satul vecin  i din  nt mplare nu er  nime a casă de c t ea cu prunca Teodora. Ce să facă bi ta mamă cu prunca ne ascultătorii?

Să-o ducă cu s ne er  prea departe,  i Teodora s'ar fi ostenit;  r dacă o l s  singură a casă, prunca petulant  r storn  t te lucrurile de pre a casă. In urmă cuget  mama sa să pună pre Teodora la probă.

»Auđi Teodoră« — ȃice mama cătră pruncă.
— Étă aci pre mėsă las scătula acésta incuiată
și chiea o pun supt fața mesei!

Teodora. Bine mamă! Da ce se fac cu ea?

Mama. Nu face nemic; lasă-o aci pre mėsă
și sē nu-o deschidī până ce vā veni a casă sora ta
cea mai mare! Auđit-ai?

Teod. Auđit mamă.

Mama, Dă așa vei face?

Teod. Așa. —

Mama. Nóă! Dacă vei fi bună și vei ascultă,
când voiū veni a casă, voiū aduce doi pui de po-
rumb. pre sama ta, — șcī că de mult ți-am
promis.

Tod. Bine! Mē voiū jucă cu porumbii Da ce
este in scătula acea?

Mama. Acolo vom pune zăchar și pre séră
vom preséră cu el fragii, cari voiū aduce.

»Bine mămucă« — ȃice Teodora — și tră-
sare de bucuriă.

Mamă-sa s'a dus și a lăsat pre Teodora
sîngură, dar' i-a spus sē flă bună și sē aibă
grigiă de casă.

Teodora doriă tare sē șcīă, că ore ce pôte
fi în scătula de pre mėsă.

Astéptă cât-vā tēmp cugetând, că vā veni
sora sa. Inșē acésta nu a mai venit și Teodorei
i-se pareă prea mult sē astepte.

In urmă sē apropiă de scatulă, o prinde
cu mâna, o scutură încetișor, o amirósă, dar nu.

póte şcí ce este în dînsa. Mai târziu iă chiea de sub faţa mesei şi deschide scutulă . . . Sbêrr . . . de odată es doi pui de porumb din dînsa şi încep a sborá pre în casă.

Teodor'a spăriată alérgă după ei în sus şi in jos sê-i prindă şi sê-i pună érá în scutulă. însé în deşert, că ferésta casei erá deschisă, pre feréstă erá o ólá lungăréţă acoperită, porumbii sborând pre feréstă au rēstornat óla plină de lapte, şi dacă au scăpat afară s'au dus de nu i-a mai vėdut nime.

Ce a căstígat *Teodora*, dacă nu a ascultat de mama sa?

Scătula a remas gólă, că puii de porumb au sborat, au vėrsat óla cu laptele, şi dacă a venit mama sa a casă, nu i-a dat nici din fragi sē mănće, pentru că nu a ascultat.

Teodora a rēmas fără pui de porumb şi la cină i-a căutat sē se iudestuléscă numai cu pâne, că nu mai aveau lapte.

Aşa âmblă cel ce nu ascultă.

XVIII.

Facerea lunei şi omul.

In ainte de ce s'ar fi făcut lumea acésta, așa precum o vedem, — nu a fost nemica afară de Dumneděu. Dumneděu a fost şi în ainte de de ce s'a făcut lumea, pentru că el e fără de inceput, a fost tot de una, el este şi acuma, vá fi tot de una şi după ce vá pierí lumea, pentru

că Dumneșeu e fără de sfârșit. Lumea acésta e creată de Dumneșeu. *Întru început a făcut Dumneșeu ceriul și pământul.* adecă: lumea vechută și nevedută, sau tóte lucrurile, ce sânt în lume.

Lucrurile din lume le numim făpturi, pentru că sânt făcute de Dumneșeu. Între tóte făpturile, câte se ved în lume, făptura cea mai alésă este omul, pentru că el e făcut după tipul lui Dumneșeu, *cu suflet nemuritoriú și cu voiă liberă,* așa cât ce voiește și ce-í stă în puterea lui, póte lucrá, sau póte se nu facă. După ce a făcut Dumneșeu pre omul cel de ântâiú — pre Adam din pământ, i-a făcut lui sóția pre Eva — care a fost muierea cea de ântâiú. De la acestia doi s'au înmulțit ómenii pre pământ și după dîsa lui Dumneșeu au împlut tot pământul și-l stépânesc pre el. Dela acesti doi ómení ne tragem noi cu toții, ori de ce națiune sântem, si ori unde ne aflăm pre pământ.

După ce s'au înmulțit ómenii pre pământ, nu au mai putut încapé toți la un loc, s'au despărțit de olaltă și au început a merge în tóte părțile pre fața pământului: unii s'au dus cătră răsărit, alții cătră apus, unii cătră miédădi, érá alții cătră miédă nópte.

XIX.

Domnul și șervitoriul.

Un Domn a mênat într' una dî de veră pre șervitoriul seú în grădină se lucre; acesta

dacă a ajuns în grădină s'a culcat la umbra unui pom și a adormit. Venind domnul mai târziu în grădină ca să-l vedă ce face, l'a aflat dormind la umbră sub pom. Atunci mâniându-se domnul l'a scolar dîcînd: Scólă-te! om leneș ce ești! Așa te porți cu lucrul? Nu ești vrednic să te încăldescă rașele sórelui. — Atunci scolându-se șervitoriul a rěspuns: Șciut-am io asta prea bine, — pentru acea m'am aședat aci la umbră îndosîndu-mě dela rașele sórelui.

XX.

Plóia néu'a grîndina sau ghiața

Plóia se face din aburii de apă, cari se înalță în sus prin ajutoriul căldurei, și se prefac în nori. Dacă cutare nor âmbîlând pre sus, ajunge unde aerul e mai rece sau e mai umed, atunci beșicuțele cele mici de apă, ce se adună din aburi, se strîng la olaltă și adunându-se tot cresc pînă se prefac în picuri de plóia în forma, în care-i vedem că cad apoi la pămînt. De aci vine de picurii de plóia sînt mai mari véra de cât iérna, pentru că aerul cel cald ajunge mai sus de cât iérna și beșicuțele de apă au mai mult loc de a se suí în sus, și mai mult tîmp de a se poté aduná la olaltă.

Apa de isvor se vede mai limpede de cât apa de plóia, însě nu e mai curată.

Iérna, când aerul e mai rece, ajung aburii din locuri mai căldurósě în țînutul cel mai rece,

și apropiându-se cătră olaltă se prefac în neșce fluturai albi și apoi cad la pământ. Cu cât e mai frig, cu atâta fluturaii se strîng mai tare la olaltă; de aci vine apoi de une ori în tîmpul iernei cad ca neșce globurele fórte mici pre pământ. Fluturaii de nea sau de omët, când nu se strîng tare la olaltă, dacă se uită omul cu ochian la dênșii, vede că sînt compuși din mai multe stelute mici în șese cornuri prinse una de alta.

Grîndina sau ghiata numai vér'a cade pre pământ mai ales diua. Cu cât sînt mai mari globurilele cele de grîndină, cu atâta strică mai tare la plînte, unica norocire e acea, că nu cade preste tot nici o dată, ci numai pre ținuturi mai mici.

De și dauna prin grîndină nu o póte omul încungiurá, totuși ómenii au făcut unele intocmiri și spre a micșorá dauna sînt asecurări în contra grîndinei. De multe ori se întîmplă, că cutare econom plăteșce 2—3 florini pentru bucatele sale pre véra întregă, ér' de cumva cade grîndina — i-sé rentórce totă dauna, câtă a avut'o în bucate.

XXI.

Doina.

Dacă 'n lumea asta mare
Toți cu toții te-ar lăsá,
Nu cădé în desperare
Dumneđeu nu te-a uitá;

Tu speranța ți-o aședă
 Numa 'n unul Dumneșeu,
 Că spre tine el vighiează
 Și te apără de rău!

XXII.

Șapte frați și șapte bețe.

Un țeran avea șapte feciori. Feciorii până ce erau mici, se învoiau și trăiau în pace la olaltă, pentrucă părintele lor tot de una-i muștră se nu se certe. Eră după ce au crescut mai mari, certa eră desă în casa lor. Tatăl vedënd certa se mēchniá fōrte intru ânima sa, și adese ori đicea intru sēne: »Feciorii mei vor rēsipi cu certele și gâlcevele lor tōtă averea, ce am câștigat'o pre sama lor, și în urmă nu se vá alege nemica din ei.«

Intro đi chiamă mēchnitul părinte pre toți fii săi la sēne, și legând șapte bețe la olaltă le dá fiilor săi đicând: »Cercați, care dintre voi vá rumpe în două asta legătură de bețe?« Să apucă cel mai mare și cercă se le rumpă, dar' în deșert. După aceea cercă și al doile și toți (ceialalți) până la al șeptelea, însē nici unul nu le póte rumpe. Atunci luà bătrânul legătura și đisē: »Voi nu le poteți rumpe, acuma voiú cercá eu.« Decí deslegând bătrânul bețele unul câte unul le rupsē tōte cu ușorătate.

Vedënd acēsta feciorii începură cu toții a đice: »Asta nu e nici o greutate, câte un bêt sîngur și un prunc încă-l póte rumpe.« Atunci đisē părintele cătră fii:

Cunósceți de aici fii mei, ce póte buna viă-
țuire în pace și cu ajutoriū împrumutat! Cum s'a
têmplat cu aceste șapte bețe, așa se vá întêmplá
și cu voi. Până ce veți trăi în legătură frățescă
și iubire împrumutată, nu vá poté strică nime;
din contră dacă vă veți certá și nu veți ținé unul
cu altul, și nu vă veți ajutá împrumutat, veți păți
ca bețele aceste, ce zac acum rupte în aintea
vóstră. Trăiți dar' în iubire frățescă și în unire,
și nu uitați ce s'a têmplat cu aceste șapte bețe
— desfăcute de la olaltă!•

XXIII.

Racul brósca și o știucă.

Racul, brósca și o știucă
Intr'o ți s'au apucat,

De pre mal în lac se ducă
Un saș cu grâu încărcat.

Deci toți-trei la el se 'nhamă,
Trag, intind, dar' iău de samă,
Că sacul stă neclintit,
Că se trage ne-unit:

Racul în apoi se dá,
Brósca tot 'n sus săriá,
Știuca tórte se isbiá
Și nimic nu isprăviá.

Nu șciu cine-i vinovat, —
Însă pre cât am aflat,
Sacul în lac nu s'a tras
Ci tot pre loc a rămas.

Tu speranța ți-o aședă
 Numa 'n unul Dumneșeu,
 Că spre tine el vighiéză
 Și te apără de rău!

XXII.

Șapte frați și șapte bețe.

Un țeran avea șapte feciori. Feciorii până ce erau mici, se învoiau și trăiau în pace la olaltă, pentrucă părintele lor tot de una-i muștră se nu se certe. Eră după ce au crescut mai mari, certa eră desă în casa lor. Tatăl vedënd certa se mēchniá fōrte intru ânima sa, și adese ōri đicea intru sēne: »Feciorii mei vor rēsipi cu certele și gâlcevele lor tōtă averea, ce am câștigat'o pre sama lor, și în urmă nu se vā alege nemica din ei.«

Intro đī chiamă mēchnitul părinte pre toți fii sēi la sēne, și legând șapte bețe la olaltă le dă fiilor sēi đicând: »Cercați, care dintre voi vā rumpe în două asta legătură de bețe?« Sē apucă cel mai mare și cercă se le rumpă, dar' în deșert. După acea cercă și al doile și toți (ceialalți) până la al șeptelea, însē nici unul nu le pōte rumpe. Atunci luă bētrâmul legătura și đisē: »Voi nu le poteți rumpe, acuma voiū cercă eu.« Decī deslegând bētrâmul bețele unul câte unul le rupsē tōte cu ușorătate.

Vedënd acēsta feciorii începură cu toții a đice: »Asta nu e nici o greutate, câte un bēț sîngur și un prunc încă-l pōte rumpe.« Atunci đisē părintele cătră fii:

Cunósceți de aici fii mei, ce póte buna viă-
 țuire în pace și cu ajutoriũ împrimutat! Cum s'a
 tẽmplat cu aceste șapte bețe, așa se vá întẽmplá
 și cu voi. Până ce veți trăi în legătură frățescă
 și iubire împrimutată, nu vá poté stricá nime;
 din contră dacă vẽ veți certá și nu veți ținé unul
 cu altul, și nu vẽ veți ajutá împrimutat, veți páți
 ca bețele aceste, ce zac acum rupte în aintea
 vóstră. Trăiți dar' în iubire frățescă și în unire,
 și nu uitați ce s'a tẽmplat cu aceste șapte bețe
 — desfăcute de la olaltă!.

XXIII.

Racul brósca și o știucă.

Racul, brósca și o știucă
 Într'o ȓi s'au apucat,

De pre mal în lac se ducă
 Un saț cu grâu încãrcat.

Deci toți-trei la el se 'nhamă,
 Trag, intind, dar' iău de samă,
 Că sacul stă neclintit,
 Că se trage ne-unit:

Racul în apoi se dá,
 Brósca tot 'n sus sãriá,
 Știuca tórtẽ se isbiá
 Și nimic nu isprãviá.

Nu șciu cine-i vinovat, —
 Însẽ pre cât am aflat,
 Sacul în lac nu s'a tras
 Ci tot pre loc a rẽmas.

Asta se întemplă adese;
 Între frați, când nu-i unire,
 Nici un lucru nu ră-ese
 Cu deplină 'ndestulare.

XXIV.

Painginul.

Pre bietul paingin mulți ómenii îl uresc fórtetare, ba unii se și tem de dânsul, cu tóte că și el aduce ceva folos. El nu are numai doi, ci opt ochi; se nu ne cuprindă dar' mirare, că așa de curund zăresce mușcele, ce se acață și se prind în vëlul făcut de dânsul, Musca are și mai mulți ochi decât painginul, și totuși nu vede vëlul, care l'a întins înimicul ei — painginul — ca să o pótă prinde.

De aci putem prea ușor cunósce, că omului, ca să scape de cursele ce-i sânt pusă în ainte, nu-i sânt de ajuns numai ochii ca să le vedă, ci are lipsă și de minte și precepere, ca să pótă scăpá din ele. Suptîri sânt firele, din cari e țesut vëlul sau pânđa painginului, ce o intinde dela un pãriete până la altul, și totuși ómenii cei invêțați spun, că firele suptîri, cari abia se ved în pânđa painginului, sânt rêsucite din mai multe fire.

Pre trupul painginului sânt șese găurele, și fiă care din ele e împãrțită în mai mult de cât câte intru una miă de pãrți, și, cându-și lasă firul după sêne din fiă care trebuie să éasă câte un firuț;

prin urmare dacă din fiăcare găurice de o dată ar lăsa să se tragă firul cel din pânza lui, ar trebui să fiă răscutit din 6000 de fire. De aci se poate precepe pentru ce sînt așa de tari firuțele, cât chiar și când e vînt, se pótă stă painginel pre ele neclătit. Óre de ce se ne mirăm mai tare? De măiestria cea mare a micului painginel, sau dóră de înțelepțiunea lui Dumneđeu, care în trupul unui animalcul neluat în samă a făcut lucruri așa de minunate?

Estea tóte-s lucruri frumoase vá đice cineva, numai dacă nu ar' fi painginel veninos, pre cum spun unii ómeni. Și óre pentru ce se fiă painginel veninos? Cine a vedut dintre voi pruncilor un paingin' veninos, de care se se témă ómenii întru atâta?

Ascultați ce se spune! Prin alte părți de pămînt se đice, că prind pre paingin, îl-pun pre pâne si-l mîncă. Bine! Fia-le spre sînătate, dacă o fac acésta!

Nu numai painginel, cí chiar și pânza lui încă e folositoria pentru ómeni. Dacă pre rana de curund făcută se adună pânza de paingin, se oprește sîngele și durerea începe a se mai domolí, însé e de luat a minte ca pânza se nu fiă pulberósă.

Din pânzele cele feliurite de paingin prea ușor se pótă vedé, că și paingini sînt de mai multe feliuri. Sînt paingini și de aceia. cari nu-și fac pânza spre a prinde cu dênsa mușce si alte insecte, cí prin sárire-ș câștigă mîncarea sa.

Primăvera și mai cu samă toamna, când e timpul cam uscat, vedem fluturând prin aer mulțime de fire de ale painginilor. Mai de mult nu șiau oamenii că ce ar poté să fiă acestea, acum însă au venit la cunoștință, că nu-s alt ceva. de cât torturi de paingini negri.

Sunt însă și paingini veninoși; cum e de exemplu painginul numit tarantela, a carui mușcare poate aduce chiar și oamenilor morțe.

În părțile cele căldurose din America de amidei se află un soi de paingini mai mari, cari nu se îndestulesc numai cu mușce, ci chiar și paseri mai mici încă venedă, și după ce le pot prinde, le sug sângele.

Ore de care se ne mirăm mai tare, — de painginul cel mare, sau de paserea cea mică?

XXV.

Tote sunt bune așa precum le-a făcut Dumnezeu.

Eră un om, care află scădere în multe lucruri din lume, și adese ori dăcea, că de ar' poté el, ar' strămută lucrurile și le-ar face după voința sa. Omul acesta s'a dus o dată la câmp, și după ce a ajuns la marginea unei păduri, căută de acolo preste câmpul cel înfrumsătat cu flori și cu fructe. În urmă cam ostenit fiend s'a așezat sub un stegiar înalt și umbros. — Culcat aci cu fața în sus, privea la ramurile cele dese ale

stegiarului, cât sînt de încărcate cu mulțime de ghindă, apoi ȃisă intru sêne: Ce lucru șod, că bostanii cei mari și grei se crăscă pre o vița atăt de suptire, pre cum e vița de bostan, érá ghinduța asta mică se atérne de ramurile cele mari și grósé ale acestui copaciũ! Să fiă după mine ași face se crăscă bostanul pre copaciũ și ghinda asta mică pre vița de bostan.

Pre când cugetă aceste intru sêne, incede a bate vântul, a clătina ramurile copaciului și spre cea mai mare a lui mirare i-cade de sus o ghindă pre vėrvul nasului, in cât érá gata se-l turtéscă. Atunci a sărit oblu în sus cu mânia, și vėđénd că incede a-i curge sengele, a ȃis: așa mi-se cade, dacă nu voiesc a mă indestulă cu tóte, precum le-a întocmit Dumneđeu!

Ce s'ar fi întemplat cu mine acuma, dacă Dumneđeu ar fi făcut se crăscă bostanul cel mare pre copaciũ și acela se cadă pre nasul meu? Acum vėd că lucrurile așa, precum le-a așėdat Dumneđeu, sînt prea întelepțeșce așėdate, și omul nu șcie ce cere, când voiesce ca lucrurile se fiă alt cum, de cum sînt.

XXVI.

Curcubeul.

Câte-o dată in ȃilele cele de vėrá, când plóuă incetișor, — strălucisce și sórele. Dacă cumva se întemplă vre-o dată, că raȃele sórelui se fiă indreptate cătră norul cel de plóia, atunci in par-

tea contrariă pre ceriū sē vede un arc fōrte mare și frumos — cu colorī; — arcul acesta sē numește *curcubeu sau cucurbeu, care sē formēză în nor într'o dî de plōiă*, după cum dîce s. scriptură (Ezech. c. I. v. 28,) și despre care spune Moisi in cartea de facerea lumii (c. IX. v. 16,) că *l'a dat Dumnedū lui Noe în semn de legătură*.

Cât de frumos e curcubeul acesta cu 7 colorī! Partea cea de asupra e roșă, a dóua e galbină-intunecată, a treia albă-gălbiniă, dupa aceea urmēză o trāsură verde, apoi albă-vinețiă, — intunecată vĕnĕtă și de desupt e colórea viórei. Cine ar' poté spune, că in care parte de pre ceriū sē poté vedé curcubeul in ainte de amiédî, și in care după amiédî?

Cugetați-vĕ bine! University Library Cluj

Dacă împle omul o sticlă cu apă, și o pune pre o colă de hârtiă albă, așa că rađele sórelui sē strălucescă pre dĕnsa, poté vedé numai de cât, că după sticlă pre papir sē vĕd colorile curcubeului. Tocma acēsta sē poté vedé și in picuriĭ cei de apă, ce sar de pre rótele morilor, când sē invĕrtesc acestea. Colorile aceste nu sînt alt ceva, de cât colorile din lumina, ce vine dela rađele sórelui; aceste ajungând in apă sē re'nfrâng, și lumina sórelui, care stă chiar din colorile, ce sē vĕd in curcubeu, sē desface in părțile sale. Așa dară nu e adevĕrată credința ómenilor cari spun că dóră curcubeul s'ar coborî din nori in cutare lac sau apă, ca de acolo bĕnd apă sē o ducă érășĭ in nori, pentru că sē aibă de unde plouă.

XXVII.

Porumbița și albișița.

Intr'o ȃi caldă de vėră,
Lâng'o apă lenișoră,
Ședeă o mică porumbița
Pre o verde crengulița;

Ea privea spre apa lină
La o biėtă de albină.
Ce eră sė sė afunde
Intr' ale riuului unde: —

Deci iă 'n gură o frunđulița
Și-o aruucă la albișița;
Asta căt ce o zăreșce
Cătră franđă sė grăbeșce

Și scăpând pre frunđișoră
Sė sbicesce și apoi sboră;
Dar' cugetă intru sene,
Că și ea sė facă bine

Porumbiței, care-o scosė
Dintre undele spumósė.
Intru altă ȃi de vėră,
Când eră de cătră séră.

Porumbița obosită
Stă pre o crengă inverđiță;
Vênătoriul mi-o zăreșce
Si săgėta și-o tocmeșce

*S'o lovescă ca sè mără. —
 Intr' acea ecă sboră.
 Albinăta iutişor
 Şi împunge pre vênătoriū,
 Vênătoriul mânios
 I-şi aruncă arcul jos,
 Şi prin mica albinăta
 Scapă bieta porumbiță.*

XXVIII.

Stegiarul.

Din totî arboriî, câti sè află prin pădurile nôstre, nici unul nu este așa mare și plin de tărîa ca și stegiarul; el este cel de ântâiū și cel mai frumos dintre tôte lemnele din pădure, și sè deosebeşce de alți arbori prin înălțimea și grosimea trunchiului sau a trupinei, din care sè intinde in tôte părțile o mulțime de ramî crengoși. Trupina e invêlită cu scôrță grôsă și tare, care până când arborele e tēner, remâne netedă, éră dupăce sè înbêtrânesce, scôrță sè face tot mai aspră și sè increțeşce. Frunđele pre crengi cresc indesate și fac ca pădurea de stegiar sè ffă umbrôsă. Frunđele lui sînt tăiate pre margini în mai multe locuri în formă sau rotundă, sau ascuțită sau ca peptenele; sînt înse și stegiarî, ale caror frunđe nici sînt tăiate nici dințate, ci lungărețe, rotunde ca frunđa sălcilor. Frunđele stegiarului cătră tómnă sè gălbinesc ori capetă o colóre cam roşă intunecată și cad la pămênt.

Stegiarul are și flori pre între frunțele cele verzi dar' florile lui nu au petale, adecă foișore colorite, ele-s de colóre verde ca și frunțele. Din flori se face fructul stegiarului, care se numesce ghindă și creșce rotunđióră lungăreță ca oul în o capsulă asemenea rotundă, ce ca și una învélitóriă grósă se întinde mai până la jumătate ghinda. Capsula e legată de créngă, pre care a crescut, la unele soiuri de stegiar prin o codișóră suptire și scurtă, érá în ghindă se află sêmburele asemenea lungăreț și rotund. Acesta dacă-l sfêrmî în gură, dá un gust nu prea plăcut în cât se pare că ar' cam stringe gura la olaltă. Sêmburele acesta e cel mai bun pentru îngrășatul pörçilor ba în unele locuri frigând ghinda și sfêrmând'o, o ferb, apoi zama ei mestecată cu lapte o folosesc de nutremênt pentru copii cei mici, care nutremênt nu e numai sânetos cî-i apêră și de căderea în morbul sau bóla numită scrofulă.

Stegiarii sînt de mai multe speție și se deosebesc unii de alții după mărimea lor, după forma frunzelor după colórea lemnului, care e roșă ori albă.

Stegiarul se înmulțesce prin sêmênța aruncată în pãmênt, se desvóltă și creșce pre încetul însê unele speție cresc și întrec cu mărimea și cu grosimea pre toți cei alalți arbori din pădure și trăiesc mult.

Stegiar cu lemn alb și roș se află și pre

în pădurile noastre, crește la înălțime de 29 — 30 metri, crește pre încetul, dar' trăiește preste 100 de ani: lemnul lui este tare și e cel mai bun pentru edificie, are acea însușire, că dacă e sănătos punându-se la umeđelă ba chiar și în apă, se face și mai tare.

Pre acest arbore îl-poți cunoște de departe depre corona lui, care sémână mult cu forma unui ou.

Stegiarul pentru vârtoșimea și poterea lui îl-țin ómenii de simbol, adecă semn al tărriei, pentru acea despre omul tare și sănătos se ăice că: *• e verde ca stegiarul. •*

XXIX.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Apa.

Apa e una materiă curgăciósa, fără colóre, fără miros și fără gust, și numai puțin se póte îndesá. Apa nu e corp simplu, ci ea stă din părți; părțile acestea se numesc ocsigen și idrogen. Apa disólvă sau topește un numer mare de alte corpuri, le disólvă sau le desface de cătră olaltă mai bine când e caldă, de cât când e rece, afără de câteva, cum e de esemplu varul și magnesia. Apa absórbе în sêne felurite materiі gazósę sau aeróse; ea are și aer în sêne, însę dacă ferbe mai mult, atunci aerul ese din dęnsa. Bunătatea apei de beut se cunoște mai ales după poterea, ce are de a topi cu înlesnire saponul și de a ferbe

bine legumele. Apa de plóiă e cea mai curată; apa care provine din ploile mênunte, e cea mai bună.

Tăria sau poterea apei se pôte cunoşce şi măsurá prin nescari înstrumente gătite anume spre acest scop, estea înstrumente se ăic *aerometre*; se pun cu capetul cel rotund în apă, şi cu cât întră mai afund în apă, cu atâta poterea apei e mai puţină.

Pentru ce apa topeşce zăcharul, sarea şi altele?

Pentru că părţile apei întrând în porii sau găuricile cele mici ale zăcharului, desface părţile cele mici ale zăcharului, şi le face aşa de mici, în cât se perd prin apă.

Unele corpuri plutesc pre apă; cauza e aceea, că greutatea acestor corpuri e mai puţină de cât greutatea apei. ce au împins'o corpurile din locul seu. Corpurile, a căror greutate e mai mare de cât greutatea apei impinse din loc, — se cufundă, dacă se lasă de sêne în apă.

Pentru ce un om gras înnótă mai uşor de cât unul mai puţin gras?

Pentru că grăsimea nu e aşa désă — şi prin urmare nici aşa de grea ca carnea; şi apoi un om gras împinge mai multă apă din locul seu, de cât un om slab, şi omul gras perde mai mult din greutatea sa.

Corpurile prin căldură se dilatéză adeca se întind, se lăţesc şi se îngroşă, pentru că parti-

celele lor se departă de cătră olaltă, érá prin
recélă se strîng cătră olaltă.

Aşa se întêplă şi cu apa

Ce e așa dară cauza, de apa, când ferbe,
curge din ólá?

Pentru ce norii se prefac în plóia?

Pentru că aburele îndesat, din care se for-
méză norii — se suie în sus prin aer, unde se
schimbă stêmpëratura aerului, şi aburele se pre-
face în apă, apoi apa acésta fiënd mai grea de
cât aerul, cade de sêne în jos.

Pentru ce înghiață apa, când e frig?

XXX.

BCU Cluj / *Lupul și motanul* / Cluj

(După Doinici.)

Un lup o dată a întrat —

De frică nu de voiă bună, —

Scăpând cu fuga la un sat,

Că-l alungau de in urmă

Vreo câțiva vênători cu pușcile înarmați

Și câniî amuțați.

In astă frică mare

Sërmanul lup cercá ori unde vre-o scăpare.

Vêdënd decî pre un motan

Amic lui mai de-un an

I đise: Frațióre

Nu sciî tu pentru mine aicia vre-o scăpare?

Bá știu, respunde el, alérgă la Trifan,

Că esta-i fôrte blând și indurat țeran.

Oh! nu merg la Trifan, că-s fôrte vinovat

Mai astă iérnă 'n post — juninca i-am mâncat.. —

Apoi te dù la-Avrinte

Că-i om ales în sat și stă în mare cinste. —
 Cu dânsul încă-s vinovat
 Că adese ori ast' veră cârlanî i-am spintecat. —
 Apoi dar' ce se faci? —
 La vornicul bătrân
 Alérgă că-i omă bun și primitoriă român.
 La esta n'am obraz.
 Lui încă cu cinci miei i-am fost făcut necaz. —
 Așa dară cumetre, se vede că nu-i bine
 Și ce scăpare astepti aicia pentru tine,
 Când tu cu toți-mi ești stricat
 Și numai sîngur vinovat?
 Culege dar' ce ai sêmênat!

XXXI.

BCU Cluj / Rîmele. University Library Cluj

Rîmele. afară de trupul cel ca fusul, nu au altă nemic; ele n'au picióre. nici urechi, nici ochi. Gura lor încă e atât de slabă, cât afară de pământul môle și de rădăcinile cele fragede nici nu pot mâncă alt ceva. Locuința lor e pământul, în care-și fac neșce găurele numai atâta de largi, pre cât de gros este trupul lor. De aicia es apoi câte odată și afară, mai ales însê nóptea și trăgându-și câte un firuț de érbă la ușa căsulei, acesta încep a-l trage în gaură după sêne, însê mai numai cotorul, că firul de érbă lat nu încape pre ușița casei lor. După ce începe apoi firul de érbă a putređi, încep din când în când a róde partea cea putredă de pre fir, și cu acésta se nutresc. Sê îngrigeșce însê

și pentru venitoriū acest animalcul neînsemnat, că după ce a ros partea cea putredă, trage firul mai afund, ca de nou să putredescă și să aibă ce råde și pre de altă dată.

Rîmele nu au óșe în trupul lor, pre cum vedem pentru ecsemplu la paseri. Tot trupul lor stă numai din neșce verigi sau inele. Una rîmă, care a crescut întru atâta, în cât pot creșce rîmele, — are cam 150—160 de verigi sau inele de acestea în trupul său. — Pentru verigile aceste le numim animale verigate sau inelate nu numai rîmele, ci și alte animalcule, ce se țin de soiul acesta. Verigile acestea suplinesc locul picioarelor, căci cu ajutoriul verigilor se strîng la olaltă, și apoi érá tot cu ajutoriul lor partea cea de în ainte a trupului o împing în ainte și cea din deretru parte o trag atunci după sene, pentru acea se și numesc tărăitorie, că se tărăiesc pre pământ. Capul rîmelor e în partea acea a trupului, unde verigile sînt ceva mai țapine și tărășore.

Rîmele âmbă mai cu samă nóptea, și în dată ce răsare sórele, încep a se ascunde în pământ, pentru că de și nu au nici ochi, nici urechi, totuși mișcarea și tremurarea o sênțesc. Nu le place rîmelor nici seceta mare, nici frigul, pentru acea în verile prea căldurósé se bagă în pământ cam de 2—3 urme, érá iérna și până la afundime de 8—10 urme. Rîmele se înmulțesc prin óué, acestea sînt numai cât jumétate din un grăunț de sęcară.

XXXII.

F e r u l.

Sub numele de metal înțelegem: aurul, argintul, arama, plumbul și altele asemenea lor. Dintre toate metalele, câte ne sînt cunoscute, cel mai prețios este aurul. Singur aurul se află în stare curată, când se scóte din pămînt, cele alalte metale se află mai mult mestecate cu alte materii, de cătră cari se aleg apoi prin ajutoriul focului, adecă prin topire. Locul acela de unde se scóte metalul, se numește baie de metal.

Mare asemênare cu metalele are ferul, pentru că el încă se scóte prin topire din alte materii săpate din pămînt.

Cu toate că aurul și argintul se țin de metalele cele mai prețioase, totuși, dacă vom cugetá la aceea, că fără de fer nu putem găti nici un lucru, pre cum se cade, atunci vá poté cunoșce fiá cine, cât de mare e folosul, ce-l aduce ferul pentru noi. Mai nici un lucru, din câte lac ómenii, nu se póte face fără ajutoriul ferului. Cine ar' fi în stare se-și gătéscă și numai o colibă cât de mică fără secrete? Cine ar poté se-și prindá un veșmînt la olaltă fără de ac? Sau și mai puçin: în câtă ostenélă iar' stá omului și numai mîncarea, începerea unei pânii fără ajutoriul cuțitului? Și toate aceste pre cum și alte instrumênate se fac din fer. Ferul e dară cel maí folosi-

toriū, dar și cel mai de lipsă pentru om, de-și nu le place ómenilor a-l numérá între metale

XXXIII.

Iubirea patriei.

*Cine nu ști sè-și iubescă
Cu tăriă țera sa,
Cum mai vre sè sè fălăscă,
Că și-o șcie apěrá?*

*Cel ce nu vre pentru țeră
Voinicesce a sè luptă,
E poltron și de ocară, —
Nu-și iubescé țera sa.*

*Când pismașul o striveșce
Și începe a-o nbrâncă
Românașul și-o iubeșce, —
Věrsă sânge pentru ea.*

XXXIV.

Diceri și invěțătură.

Ca diua de astăđi sè-o poți petrece bine,
cugetă-o de diua cea din urmă a vieței tale.

Adu-ți aminte de cele din trecut, fă cele
de față, și fii cu grijă pentru cele venitorie,

Omul neintețept nu cunoșce binele ce-l are,
până ce nu-l perde.

Intețepciunea e tăriă, arma și scutul omului.

Cel sěrac e fericit, pentrucă nu sè teme
de nefericire.

Frumos e omul, dacă e om de omenă.

Nu defăimă pre cel nefericit, ca să nu cași in urma lui.

Lipsa ne invătă la tóte.

Bucuria cea mai mare in viață e: a să cunoșce pre sêne nevinovat.

Mai mulți să fac bunī prin deprindere de cât de la natură.

Ómenii rēi să bucură mai mult de rēul altora, de cât de binele sēu.

Dacă cunoști nēcazu altuia, mai ușor poți portá nēcazu tēu.

Fă tot ce poți, dar nu tot ce voiești.

XXXV.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ceriul.

Dacă-și rădică omul ochiī in sus dela pământ, vede de asupra sa o boltitură mare vĕnetă-azuriă, acésta boltitură să đice ceriū; sânta scriptură o numeșce firmamĕnt, adecă tăriă. Ceriul nu să póte vedé tot de una, pentru că de multe ori sânt nori de asupra nóstră sub ceriū, și acestia ne impededă de a-l poté vedé. Câte odată vedem numai una parte din el; pentru că noriī nu să estind preste tot.

Când ne aflăm pre un munte ori intr' un loc mai rădicat, și de acolo căutăm impregiur, vedem bólda ceriului rótă ca și cum s'ar răđimá pre pământ. Cuprinsul rótei acesteia în giur, până pre la marginile vederei nóstre, să nu-

meșce orizonul vederei și ori ce ar' fi pre ceriū in locul acela, in cât se intinde orizonul vederei, am poté vedé. Dacă acuma din locul, unde ne aflăm, ne-am mutá in alt loc ori cât de depártat, tot așa s'ar vedé câte un orizon mare, ori unde am merge pre pământ ori pre apă.

Diua și mai ales deminéța, când nu sânt nori, vedem de una parte o róta luminósă, róta acésta luminósă e sórele. Locul sau partea acea de in cătrău vedem că se rădică sórele pre orizon, se numeșce răsărit. Inse sórele nu stă tot in același loc, ci dela răsărit tot se înalță și vine cătră noi pre bóltă ceréscă, până cându-l vedem de asupra nóstră, atunci đicem că sórele e la amiédí, și diua a trecut de jumétate. Dar nici aci nu se opreșce sórele, ci merge tot mai departe pre bolta ceréscă in direpțiunea, spre care a apucat, acum însé nu se mai înalță, ci se cobórá in jos mergând, până ajunge la marginea orizonului in partea contrariă, de unde a inceput a se înalță; și locul acela, unde trece sórele preste marginea orizonului, de nu-l mai vedem — se đice a pus, pentru că aici apune sórele și atunci incede a se însérá, se face nópte, intunec se lăteșce preste orizon.

Ce cugetati, unde e sórele atunci, când nu-l mai vedem? S'a ascuns dóră in mare, și s'a culcat se dórma? Bá nu. — Și atunci încă străluceșce sórele, dar pre altă parte de pământ, și-l ved ómenii cari se află in alt orizon depártat de orizonul vederei nóstre.

Să ne întorcem acum érási în locul acela, de unde am vădut sórele răsărint și să ne punem cu față cătră răsărit, atunci la spatele nóstre in marginea orizonului vederei este apusul, érá partea, care se află de cătră mâna nóstră cea dreptă — cumu stăm cu față cătră răsărit — se dice mi é đ ă đ i, care-i contrariă la acésta, adecă cea de cătră mâna stângă e mi é đ ă n ó p t e

Spuneți-mi acum pruncilor în cătrău se află beserica nóstră de aci dela scólă?

Luatați samă că atunci, când luceșce sórele rađele lui nu ajung preste tot locul întru una formă? Așa de esemplu, dacă ne punem supt streșină unei case, nu în partea acea de în cătrău se află sórele pre ceriú cì în partea contrariă, — de vá fi sórele cătră apus și noi ne vom pune lângă casă de cătră răsărit. vedem că câtva loc de mai mulți pași începând de la păretele casei nu e așa luminos ca și cel alalt mai depărtat de casă, pentru că în locul cel mai întunecos nu ajung rađele sórelui până la pământ, cì se împedecă în coperișul casei. Locul acesta, cât e ceva mai întunecos, se numeșce umbră. Umbra mai tot de uua are forma acea, care o are și lucrul, în care se împedecă rađele sórelui, nu are însă tot mărima acea, cì câte o dată e mai mare, de altă dată e mai mică.

Când sórele e la amiédí, atunci e umbra mai mică; unele lucruri, unde e sórele tocma de asupra lor, pre la amiédí nici nu dau umbră. Vedeți așa se întemplă acésta și nóptea! —

Acea parte de pământ, care e îndosită cu totul de la sóre, începe a se întunecă, și cu atât se întunecă mai tare, cu cât e mai îndosită de la rațele sórelui. Acuma precepeți cum se face *nópte* pre pământ.

Însé Dumnedéu s'a îngrijit de noi, nu nea lăsat ca să orbecăm întru întunerec; el a pus pre ceriú alți luminători, când lipsește sórele dela noi, ca să ne lumineze, și luminătorii acestia sânt *luna și stelele*, cari tocma așa-și împlinesc calea sa ca și sórele pre ceriú, luminând în tîmpul cel întunecat al nóptei. Când sânt nori groși, atunci nu se prea ved nici stelele, pentru că norii le ascund dela vederea nóstră ca și pre sóre.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

XXXVI.

Privire scurtă preste istoria biblică a vechiului testament.

După ce a făcut Dumnedéu pre Adam. l'a pus în raiul pământesc, însé fiînd că Adam și Eva, muierea lui, nu au ascultat pre Dumnedéu, i-au călcat porunca și au păcătuit, — pentru aceea i-a scos Dumnedéu afară din raiu, și i-a lăsat ca să trăiească pre pământ.

Fii lui Adam cei de ântâiu au fost Cain și Abel. După mórtea lui Abel a dat Dumnedéu lui Adam alt fîu cu numele Set, care încă a fost temătoriú de Dumnedéu ca și Abel. Înmulțindu-se ómenii și făcându-se réi,

a trimis Dumnezeu potop de apă pre pământ, și au perit toți oamenii, afară de Noe și de fiii lui. Pre Noe la mântuit Dumnezeu din apele potopului, pentru că era om drept și plăcut înaintea lui Dumnezeu.

După potop era sau înmulțit oamenii pre pământ și au voit să-și facă un turn mare, care să ajungă cu vârful până la nori, ca ori unde vor merge pre pământ, să-l vedă, însă Dumnezeu i-a impedeat dela lucrul acesta, că le-a confundat, adică le-a mestecat limbele lor, cât nu se puteau înțelege la olaltă, și așa au fost siliți să intrerumpă lucrul început, și să se împărăscie pre pământ. Oamenii cari se puteau înțelege, se însoțiau la olaltă, și de aci s'a făcut apoi împărțirea oamenilor în națiuni sau în neamuri.

Turnul, care au voit să-l facă oamenii, s'a numit turnul Vavilonului, era împărțirea oamenilor să dăce împărțirea limbilor.

După împărțirea limbilor s'au mai aflat oameni drepti pre pământ; acestia erau plăcuți lui Dumnezeu și se numiau patriarhi. Intre patriarhi au fost Avram, Isac și Jacob. Est de în urmă a avut 12 fii, și cu toți fii săi a trecut din locul, unde a locuit mai nainte, în altă țară numită Egipt. În Egipt Faraon împăratul a început a asupri și a apăsa pre urmașii lui Jacob, până ce i-au scos Moisi și Aron trimiși de Dumnezeu, ca să-i trecă preste marea roșă și să-i conducă în țera făgăduinței,

numită Canaan. Aci s'au aşezat toţi următorii filor lui Jacob, şi au împărţit ţera între sene şi au stăpânit'o în sute de ani, având regi şi împăraţi din neamul lor. Domnitorii cei mai renumiţi au fost: *Josue* numit şi *Isus fiul lui Navi*, *Samuel*, *Saul* şi *David*. Acest de în urmă din păstoriu s'a făcut împărat, după ce a învins în luptă pre Goliat.

XXXVII.

Indemnare.

Când veđi lacrimi de dorere

Pre faţă la cerşitoriū ; —

E lipsit de mângăiere ;

Dă-i, intinde-i ajutoriū !

Că dorerea, ce-l rănesce

N'are margini nici hotar ;

Asta-l face de cerşeşce ;

Pentru asta plânge amar. —

Şi se şcîi că ajutorinţa —

Care-o faci la tîmpul seu,

I mai curmă suferinţa —

Şi-o plătesce Dumnezeu ! —

Partea II.

XXXVIII.

Oile.

Oile se numără între animalele cele domestice sau de casă, și sînt foarte blânde, însă chiar așa și de spăriosă. Și lucrul cel mai mic aruncat între ele le face să se sparie și să fugă.

Oile sînt foarte lăpăte pre pămînt, dar cu deosebire unde clima e caldă și aerul curat, se sporesc foarte tare. Încă din timpurile cele mai vechi, de pre timpul lui Abel, carele fû păstoriu de oi, după cum spune scriptura, s'au îndatînat ómenii a se cuprinde cu sporirea și creșterea oilor; mai nici nu au fost ómeni aleși în lumea vechiă, a căror mare parte din avere se nu fi stat din turme de oi. Și pîna astăzi mulțime de ómeni locuitori mai ales pre la pólele munților se ocupă cu prășirea oilor, lăsînd tóte alte ocupaciuni economice la o parte. Din acésta ocupaciune păstoréscă și foarte onorifică la celi bêtrîni, — nu numai-și susțin viața, ci se și înavuțesc foarte tare, pentru că nemic

nu este la oi, ce se nu se pótă folosi spre binele omului și spre înmulțirea averei. Din laptele lor, care e mai bun, și mai sănătos de cât al vacilor, inchiagându-l se face caș și brânză, din lână se face pănură și vesminte; pelerii, coperte de pat și alte asemenea. Pelea lănoasă se folosește asemenea pentru vesminte, ér pelea fără de lână spre împlinirea altor lipse omenești, cum sânt: călțunii, mănușile și altele. Carnea oilor o mănăcă ómenii mai ales carnea de mnel e mănăcare plăcută pentru mulți. Din seul lor se fac lumini, mațele se folosesc spre a face córde la céteră, gunoiul dela oi e bun spre a îngrășá pământul, și a-l face productiv.

Cí pre cât sânt oile de folositorie, mai pre atât și de gingașe, și nu puçină grigă se recere dela omul, care vre să-și sporască averea prin economizarea cu oi. Oilor le place fórte tare curăția. Pentru curăția și pentru blândéța lor asemăna Christos pre creștinii buni și blândi cu oile. Precum oile sânt animalele cele mai blânde și nu strică nimenui, tocma așa au să ffă și creștinii cei adevérați; precum le place oilor a trăi în soțietate, așa se placă și creștinilor a petrece în soțietatea celor buni.

Oile fétă în tot anul câte un mnel, unele și câte doi. Lâna oilor e négră, albă, suriă sau laiă. Unele au córne, altele-s fără de córne. Oile fără de córne se dic șute. Sânt mai multe soiuri de oi; pre la noi cunoșcem mai de comun dóue

soiuri: oile cele de rînd, și oile de merino, a căror lână e cu ceva mai fină. Oile se nutresc véra cu érbă, le place a pasce prin fênațe și prin tufișe; nutrețul lor cel de iernă este fênul.

XXXIX.

Flórea sórelui.

Flórea sórelui e una din plântele cunoscute și în patria nóstră și se cultivéază nu numai pentru frumoséța, ci și pentru folosul, ce-l póte aduce economului.

Tuleul sau cotorul ei reduce la tuleul mălaiului, creșce însé și mai înalt de cât acesta și este meșos din lăuntru, dar nu are noduri seau închiături ca și tuleul mălaiului. Creșce de comun preste mărima unui stat de om și pre tuleu cresc frunđe mai mari de cât palma omului; forma din afară a frunđelor e cam ovalé, mai multe însé au forma ânimei, érá pre margini sînt puțin crestate.

În vêrvul tuleului creșce în forma unui bumb, sau mai bine đis în forma unui tăieriu — partea acésta e, care infloreșce și din care apoi se face sémênța. Dacă cumva i-place pămêntul, în care s'a sãmênat și e rar sãmênată, cresc pre tuleu dela mijloc în sus și crengi, lângă fiă care frunđa câte una, în aceste crengi încă se află câte o flóre ca și cea din vêrvul tuleului.

Plânta acésta la noi și-a luat numele de *flórea sórelui* de acolo, că flórea din vêrvul tu-

leului pentru greutatea ei, mai cu samă după ce crește, se plcă și înclină și tuleul mai tot de una în partea cătră sóre.

Tăieriul sau bumbul cel de asupra pre de desupt în partea de cătră tulu e acoperit cu una peliță sau cógiă verde ca și frunțele, însă grósă și cam međósă; cu acésta e învêscut tăieriul ca și cu nesce soldți; pre marginea lui de asupra giur înpregiur cresc în șir una lângă alta foișórele flórei numite *petale*; aceste au formă lungăréță ovală și colóre galbină-deschisă, érá mijlocul tăieriului e plin de floricele mai mênunte asemenea galbine, dar' cam intunecate. Din aceste de pre urmă se face apoi sémênta, care cu apropiára tómnei se cóce, capetă colóre brunetă, și dacá se rescóce cade pre pámênt.

Bóbele de sémêntă sânt cu ceva mai mici de cât grăunțele de cucuruz, sânt însă fórte oleiósă și oleiul, care se stórcé din ele, are un gust, în cât pre multe locuri îl folosesc ómenii la facerea mánkárilor sau și ca material de lumină. Bóbele fiénd nutritórie, pot șerbí și de nutremênt mai ales la galițe, ca și grăunțele de cucuruz; éle pot suferi și frigul, încât dacá cad tómna în pámênt și rêmân acolo preste iérná, primávéra rêsar și éráși creșce flóre din dínsele ca și când s'ar fi sémênat.

Pre la noi o sémêntă ómenii prin grădinii și pre la marginile pámêntelor; sânt însă ținuturi, unde pámênte întregi se sémêntă cu flórea sórelui.

XL.

Pădurea.

Pădurea e ca și grădina cea cu pomi, pentru că și acolo se vede mulțime de arbori, ca și în grădină, ci totuși se deosebește mult de grădină. În pădure se află arbori mai mari, mai mulți și mai deși; pomii din grădină fac pome, arborii și copacii din pădure nu fac pome, de și cresc și înverșesc ca pomii; ómenii folosesc numai lemnul lor, spre a face foc și unelte de lucru. Unii copaci din pădure fac și pome, dar' aceste nu le mănăcá ómenii.

Pre cum în grădină se află mai multe feluri de pomi, așa și în pădure cresc mai multe soiuri de lemne. Prin pădurile noastre se află mai cu samă: *fag, stegiar, carpên, jugastru, arin, mestécân, plop, teiú,* și altele, érá pre la munți crește mai ales bradul.

Nu tóte lemnele cresc întrú una formă de mari. Mai mare de cât tóte crește bradul. El se deosebește de cele alalte soiuri de lemne, că nu are frunđe mari și late, ci numai mici ca ácele si fórte desé. Bradul e tot de-una verde, pentru că tótna nu-i cad tóte frunđulițele ca la cele alalte, ci rămân și preste iérnă; în locul celor căđute apoi cresc altele. La alte soiuri de lemne, dacá cad frunđele tótna, apoi nu cresc altele până primávéra, Lemnul bradului e mai bun

pentru lucru de cât pentru foc. Cel mai bun lemn de foc e fagul și după el carpênul.

Stegiarul încă crește mare și lemnul lui e foarte tare, dar' de foc nu e așa bun, nici nu arde așa bine; pentru tăria lui e foarte bun de lucru și trainic, ține cu sutele de ani.

Lemnele din pădure cresc foarte pre încet, după ce taiă omul pădurea, trebe să aștepte deci și sute de ani, până ce cresc érași copaci mari.

Pădurea nu e regulată ca grădinile, arborii și copacii nu cresc ca pomii în grădină într'o formă depărtați unul de altul în rând; ei cresc pre câte un loc mai rari, pre altul mai deși, după cum es din rădăcinele altor arbori tăiați, sau din sēmēnța lor cădută pre pământ. Spun unii ómenii, că câte un stegiar ori goron, care nu e vĕtmat, crește și trăiește 500—800 până la 1000 de ani.

În pădure se mai află și alte-cele afară de lemne; dacă întrăm în pădure mai ales véra, auđim cântând mulțime de paseri, care de care mai frumos, și le vedem sburând cu vioșia în tóte părțile pre între crengi și pre între ramuri. Pre pământ adese ori fuge câte o mică șopêrlă nevinovată, nu arare ori sare câte un epuraș spărios de prin tufe și fuge mâncând pământul. Care șcie, pentru ce fuge epurile? În unele păduri se află și alte animale sĕlbaticе, cum e lupul și ursul. Estea prind pre cele mai mici, dacă le pot, și le mâncă, ba chiar și la om încă îndrĕnesc câte o dată a veni, când sânt flămĕnde.

XLI.

Cerșitoriul.

La curtea unui bogat
 Intră-un biet de cerșitoriū.
 Și cu capul prea plecat
 Cerși ceva ajutoriū.
 Avutul eră voios,
 Că numai cât numărase
 Sutele, ce câștigase
 Negotînd cu bun folos:
 Totuși cu o gură mare
 Infruntă pre cerșitoriū,
 Și în loc de ajutoriū
 I strigă ca să se care.
 Deci s'a dus la alt locaș,
 Unde fără a întră,
 Batù în ușa mereuaș,
 Și începù a se rogá,
 Un domu mare folticos
 Ușa numai cât deschisē
 Și de loc er' o închisē
 Vêdënd pre nenorocos.
 Se depărtà cerșitoriul,
 După ce-așteptase un ceas,
 Vêdënd că bogatul gras
 Nu-i întinde ajutoriul;

De flămând, sec și bătrân
 Pășind el abia mergea,
 Vedu însă-un biet român,
 Ce tăind lemne trăia,

Cerși dar' și dela el
 Un bănuț ori de mâncare,
 Și-i fu milă foarte tare
 Mișelului de mișel.

» Am în straiță ceva pâne
 Și o groșiță în curé
 Ecă, ia-le și dei vré,
 Vină eră pre poi mâne! »

Așa grăind i le-a dat
 Cerșitoriului în mână,
 Care mulțămind le-a luat
 Și a fericit pre români.

(Babeșu.)

XLII.

Câteva întrebări de găcit.

1. Nime nu vă știe spune
 Care este al meu nume,
 Numai singurică eu
 Pot spune numele meu.

2. Care burână o cunosc și orbii?

3. Cine poate gădi în toate limbile?

Lamba

Urdica

Echo (răsunetul)

4. *Primăvera desfătază;*
In căldură recrează,
Tămna pre toți-î nutrește
Și ierna ne încăldește.
5. *In care păchar se pôte turna vin?* *Pomul. In cel gol.*
6. *Când a cântat cocoșul de l'au*
auđit toți omenii de o dată? *Pre la potop.*
7. *Ce știe mutul mai bine?* *A tăce.*
8. *Când e cel nebun mai cu minte?* *Când tăce.*

XLIII.

Gregoraș și Niculița.

(*Niculița chiamă pre Gregoriu după pui de pasere.*)

Niculița. Bine că ai venit Gregorie, astăzi vom merge să prindem neșce pui de pasere!

Gregoraș. Nu ți-ai dat de om. Am venit să învățăm; ia-ți cartea și vino să începem!

N. De cându-s pre lume, nam vădut om ca și tine! Pare că nu știi ce-i jocul, tot în carte-ți cerci norocul. Și ȃeu nu-i veni cu mine?

Am aflat neșce pui așa de frumoși colo într' un gard, acuma vor fi mărișori, vină să-i luăm; de învățat este tîmp și mâne.

G. Ai uitat ce ne-a spus domnul învățatoriu, că ce poți face astăzi, se nu lași pre mâne?

N. Bine! Vină dar' să-i prindem astăzi și se nu-i lăsăm pre mâne. Da dacă până mâne vor sboră puii din gard — apoi!

G. Ce . . . apoi? Știi că nu e bine nici odată să dai paserea din mână pre cea din gard.

N. Aşa! Tu mai mult preţueşti cartea de cât puii cei de pasere?

G. Ce-mi pasă de puii tei? De vrei vină să învăţăm că trece tîmpul. Mai mult nu te aştept vino, dacă voieşti!

N. Eu? De cât să rămână puii cei frumoşi, mai bine să nu vîd carte pînă a fi lumea.

Ce folos am de carte? Da cu puii scîu că ne-am joca bine, dacă iam prinde.

G. Şi dău — te ai poté tu joca in ainte de ce ai învăţat prelegerea?

N. Nu-i nime ca tine aşa de îngrigiat. Este tîmp destul şi de învăţat, acum vino să prindem puşorii, alt cum, se şcii, că nu-ţi dau nici unul din ei.

G. Aduţi aminte Niculiţă, şcii ce a dîs domnul învăţatoriū că rēu şcolariū e acela, care nu învăţă şi in ainte.

N. Ce şcie domnul învăţatoriū? Au dór tu-i ve-i spune că ne am jocat şi am prins puī de pasere?

G. Eu pot să nu-i spun; dar' de cumva te vá întrebá şi nu-i şci răspunde?

N. Tot atâta (*făcând din umere*) încai voiū şci că am pui şi am cu ce mă joca. Dacă vrei vino, io mă duc. (*Acî plcă Niculiţa.*)

G. Niculiţă! — Auđi Niculiţă?

N. (*Sē opresce.*) Nu te ascult, vină să mergem nu cumva să sbóre.

(Niculița se duce către gard.)

(Al trielea prunc.)

Niculița fuge fuge,
 Până ce la cuib ajunge.
 Insă cum s'a supărat
 Vădând că puii-aū sborat.
 El se 'ntorce mai plângând.
 Atunci bunul Grigoraș
 Ce șede pre un rădoraș
 Și 'nvață de se omóra
 Din deschisa cărtișóra
 Mi-l întreabă suriđind:
 Prins'ai pui Niculița?
 Nu i-ai prins?
 N. . . . Nu i-am aflat.
 Mance-i uliul, au sborat. —

(Al trielea școlariū se întorce către Niculița.)

Așa-ți trebe mēi Culița,
 Tot a pui de prepelița?
 Nu ți-a spus Gregoriū bine
 Să lași puii până mâne, ?
 Acum n'ai nici pui 'n mână
 Nici sciință 'n căpēțină

(Intorcându-se către cei de față.)

Gregoraș âmbă la școlă
 Și învață de se omóra
 Insă bietul Niculița
 Cătu-i draga dīulița
 Tot a pui-și bate capul
 Pan' rămâne gol ca napul —
 Vesmēntele i-se strică
 Capul nu-i prinde nemică.

XLIV.

Heraclit și Democrit.

În timpurile vechi au trăit doi filosofi sau oameni învățați, cari aveau datină cu totul contrariă unul față cu altul, pentru că Heraclit tot plângea, de câte ori eșia de acasă între alți oameni éra Democrit tot de una rîdea:

Heraclit plângea tot mereu, pentru că el credea și așa i-să para, că tot ce are omul, tot ce să întemplă cu omul, și tóte, câte le face omul — tóte nu sînt alt ceva, de cât amărăciune, supărare înșelaciune și nefericire. Așa dară Heraclit plângea tot mereu nefericirea ómenilor.

Din contra Democrit rîdea tot de una, pentru că el credea și judecă cu mintea sa, cumcă tóte lucrurile, câte le fac ómenii, sînt numai ne-bună. Fiénd Democrit în acésta credință să ținea că numai el sîngur e înțelept în lume, și toți cei alalți ómenii sînt nebuni și fără de minte, éru lucrurile lor tóte sînt lucruri de rîs. Ce cugetați, óre care a avut drept din acesti doi filosofi?

Nici unul nu a făcut bine.

Plânsul și rîsul sînt dóue lucruri firești ale omului, ele să țin de firea omului, dar totuși pentru acea, nici cela, care ar' tot plânge ca Heraclit, nici cel, care ar' tot rîde cá Democrit, nu ar' face bine, pentru că si plânsul și rîsul are tîmpul

său. Aşa se pare însă, că plânsul e mai tare apropiat de firea omenească de cât rîsul. Asta se poate vedea şi de acolo, că mai toţi oamenii se nasc plângând în lume. Chiar şi Mântuitorul lumii Isus Christos încă a plâns pentru respiraţia Ierusalimului şi pentru mórtea lui Lazar, însă că să fi rîs Christos vre-o dată, aceea nu ne spune nime.

XLV.

Ce vă anima.

Ânimióră, ce tot plângi?

Ânimióră, ce doreşti?

Arzi 'n flacări, te topeşti?

Si 'n dorerea ta te stingi!

Fia diuă, fia nópte.

Fia séră, fia dor! —

Tu reversi amară şópte;

Dar' nu şópte dulci de flor! !

Ci sînt şópte de doreri,

Cum al iernei rece vînt

Sfluă bradul pre mormînt. —

Şópte fără mîngăieri!

Vrei mărire, avuţiă?

Vrei a lumii scump odor?

Vrei tu nume de mândriă

Să aline al tîu dor?

— Nu acestea mă sílesc

Ca să plîng, să mă topesc.

Altele sînt ce voiesc

Şi cu sete le doresc: —

Aș vře Dómnė țerei mele
 Un ferice venitoriũ
 Ca vulturul cătră stele
 Se-șĩ inalțe al sėu sbor.

Ètă eu de ce tot plâng,
 Ètă cea ce doresc,
 Ard in flacări, mă topesc
 Si 'n dorerea mea mă stıng.

XLVI.

Sufletul omului.

Omul are trup și are suflet. Trupul e făcut din pământ era sufletul e suflare dela Dumae-deu. Trupul se vede, era sufletul nu se pôte vedé; trupul e moritoriũ, sufletul nu móre nici odată. Trupul se đice mort atunci, când sufletul se desparte de trup. Fără de suflet trupul nu are viață, pentru că trupul fără de suflet nu pôte se trăiescă.

Un trup mort are ochi, însă nu pôte vedé cu ei, are urechi, însă nu pôte audí, are nas și nu pôte mirosí, are limbă dară nu pôte gustá și nu pôte vorbí, mâni și picióre are trupul cel mort. însă nu pôte pipái nici pôte âmblá. Un trup mort nu pôte cugetá nice cunóșce, și pentru ce? Pentru că e lipsit de suflet. sufletul omului e așa dară cela, ce cugetá, cunóșce și pôte deschilini lucrurile unul de altul.

Așa dară lesne putem precepe, că omul fără suflet, adecă omul cel mort nu pôte se-șĩ intrebuinteze sênțirile sale. Noi cu toții avem su-

fletû; dar' închidă-și ore care ochii, și se vedem fi-vá apoi în stare a ne spune că în cătrău și-a întins vecinu-so mâna sa? Asta nu o vá poté spune nime.

Ce trebe se aibă așa dară sufletul pentru ca se pótă vedé? Trebe se aibă ochi. Așa dară sufletul vede prin ochii trupului; orbul încă are suflet și totuși nu poté vedé pentru că-i lipsesc ochii.

Tocma așa se întêmplă și cu omul cel surd; are suflet, însă nu poté auđi fiend că-i lipsește sêntul auđului. Acésta se întêmplă și cu cele alalte sêntîri ale omului, Tot ce vine la suflet din afară vine prin sêntîri, pentru acea sêntîrile se numesc organele sau înștrumentele cele vedute ale sufletului, prè când sufletul omului e nevêdut, pentru că el este o suflare dela Ddeu.

Sufletul nostru poté se-și întipuească și lucruri de acelea, ce nu-i sînt de față și nu le poté nici vedé, nici auđi, nici le sênteșce în mômêntul orî minuta acea, cându-și întipueșce; numai atâta e de lipsă ca se le fiă vedut, auđit, orî se le fi sêntit mai înainte. Așa de exemplu fiă care dintre noi-și poté întipui că ce formă are mész, de-și nu o vede de in aintea ochilor sêi atunci, cându-și întipuiășce; — poté se-și întipuiască și în mijlocul verei când e mai cald că cum e ghiata; fiă care poté se-și întipuiască, că cum e oțetul și mierea, de și nu le gustă in mômêntul acela cându-și întipueșce; poté se-și întipuiască că cum sună clopotele, de-și nu le aude; atunci cându-și întipueșce.

Dar' óre ochii nostri sânt aceia, cari ne spun că ce formă are mésa și atunci, când nu-o vedem? Óre ochii nostri și mânilé nóstre sânt acelea, cari ne spun că cât de rece e ghița? — Óre limba nóstră e, care ne spune că cum e oțetul și ce gust are mierea? Urechile nóstre sânt acclea, cari ne spun că cum sună clopotul și atunci, când noi nu-l auđim? Nice de cum nu sânt acelea, cì sufletul nostru ni-le întipuesce și acésta potere a sufletului se đice poterea sau facultatea întipuitóriă. Acésta întipuire și-o póte face sufletul mai de multe ori, — de câte ori voiesce; adecă el póte ținé și păstrá ceva, ce a vedut, ce a auđit sau a sênțit mai înainte.

Așa de esemplu, cel ce a vedut fluturi în mijlocul verei — își póte aduce aminte de ei pre la crăciun, când nu este nici un flutur; cel ce a auđit cucul cântând véra-și aduce aminte și iérna că ce vers are; și óre cine face acésta, ochii sau urechile nóstre? Nu nice de cum pentru că iérna nu vedem fluturi sborând, nici auđim cucul cântând, și totuși scim și atunci, că cum sânt fluturii și cum sbóră, scim că cum cântă cucul. Acésta o face sufletul nostru, și poterea acésta a sufletului se đice poterea sau facultatea aducerei aminte, sau a memoriei.

Sufletul își póte face cugete și despre alte lucruri nóuë, și acésta potere a lui se đice poterea întipuirei.

Lucrurile, ce le primește așa dară sufletul nostru prin sênțiri, le pôte și întîpui, pôte cugetá despre ele și a-le deschilini de cátră olaltă. Animalele încă au sênțiri, așa de exemplu mîța aude, când o strigi, ea vede șórecele, când fuge; ba unele sênțiri la animale sînt mai agere de cátră la ómení; șcim că la cîne departe-i amirósă mortăciunea, și dacá o sênțe, trage intr' acolo. Sînt animale de acele, cari nu au tóte sênțirile, cum am vęđut de exemplu, rîma. Acum dacá si animalele pot sênți lucrurile prin sênțirile lor, ar' urmá că și ele sę aibă suflet, dar nu au; pentru că de și animalele au sênțiri, nu pot sę judece, nu au făcútatatea de a face deosebire între lucruri așa precum sînt.

Dacă aruncăm la cîne una bucată de pîne ori de carne. sę ápropiá de dęnsa, o mirósă și o męcá. Dar' cercați numai și aruncați cınelui o pétră, care sę aibă tot acea formă de în afară, cá și pânea ori carnea, — óre ce vá face cînele atunci? Tot acea, ce a făcut și mai 'nainte: sę vá apropiá de dęnsa și o vá mirosí, dar' după acea nu o vá męcá. Óre pentru ce face cînele așa? Pentru ce sę apropiá de pétră, și pentru ce o mirósă? Pentru că nu are potere de a judecá și de a deschilini.

Tocma poterea de a judecá și a face osebire între lucruri, — acęsta inalță pre om, — adecá arétă că omul are suflet, și sufletul omului inalță pre om preste animalele de pre pámęnt. Poterea asta a sufletului sę đice minte sau rațiune

cea ce animalele nu au; asta face pre om ca să fiă cu precepere și să se înalțe preste tóte lucrurile din lume, să domnescă cu mintea preste ele — până și preste fierele cele selbatice, cari sânt mai tari de cât omul.

XLVII.

Pământul.

Când eșim din satul nóstru la câmp, și ne suim pre un deal, ori pre un loc mai rădicat, și căutăm in giur de acolo, dacă e tēmpul serin și nu sânt neguri; vedem in tóte părțile dealuri, și pre între ele lunci, șesuri crucișate de drumuri, pre unele locuri sânt pērie și rîuri, de altă parte se vęd păduri, sate și orașe.

De am merge acum mai de parte ori pre șes, ori ne am suí éraší in alt deal, nu am vedé alt ceva, de cât tot lucruri de aceste preste tot pământul. Aceste dacă le vedem, le și cunóscem și le șcim deosebí, insé că cum póte fi pământul, pre care se află atâtea lucruri, nu am poté ști, dacă nu ne ar spune ómenii invēțati, cari cunosc și șcíu cum e pământul, Noi nu am poté scí ce formă are pământul, pentru că nici odată nu-l putem vedé tot, de ne am suí ori in ce deal sau munte inalt. Ne putem ínse intipuí și noi că pământul trebe să fiă fórtē mare, pentru că mulți ómeni, vite și multe lucruri se află pre el.

Omenii învățați ne spun că forma pământului e rotundă ca și un ou, însă totuși nu e nedă ca oul, pentru că pre fața lui se află dealuri și munți înalți, érá pre între dênșii o mulțime de văi și șesuri adêneci. Ci munții cei mari sânt tocma așa de mici pre lângă pământ, ca și când ar' pune omul un grăunț de mac pe un bostan mare.

Omenii învățați s'au nésuit nu numai a spune, ci și a arétá celor alalți, că cum e pământul, pentru acea au și făcut o copiă de pre forma pământului, adecă un glob rotund așa pre cum e un ou. rotund, și acésta copiă se numesce *globul pământesc* sau *globul pământului*.

Dacă priveșce omul pre globul acesta, se ved neșce pete mai mari ori mai mici; unele din petele acestea sânt peștrițé, altele-sú albe ori vineție sau azurie, adecă în colórea ceriului când e serin. Petele cele peștrițé arétá pământul uscat, sau acea parte din pământ, care nu e acoperită cu apă, apoi petele cele albe ori azurie, arétá partea pământului, care e acoperită cu apă; acésta se dice mare, pentru că este multă apă adunată la olaltă. Dacă căutăm cu luare aminte la petele acelea, ce se află pre globul pământesc putem judecă numai de cât, că petele cele azurie sânt cu mult mai mari, de cât cele alalte, și se intind mai pre de trei ori atâta pre globul pământesc ca și cele peștrițé; așa dară trei părți

de pământ sînt acoperite cu apă și numai a patra parte de glob e pământ uscat, dar și pământul acesta e despărțit de cătră olaltă prin mări.

Părți mai mari de pământ uscat sunt cinci, și fiăcare din ele-și are numele său. Numele acestor cinci părți de pământ este: *Europa, Asia, Africa, America și Australia.*

Patria noastră se află în Europa, érá în Asia s'a născut Mântuitoriul lumii Christos.

Vedem însé pre globul pământului prin petele cele azuríe și neșce pete orí puncte mai mici.

Ce sînt aceste ?

Nu pot fi alt ceva de cât pământ uscat incungiurat de tóte părțile cu apă, ca și o grădină incungiurată de tóte părțile cu gard. Bucățile aceste mici de pământ incungiurate de tóte părțile cu apă, le numim insule. Când vre cineva se căletoréscă la ele, trebe se căletoréscă cu naiă pre mare, tocma așa precum mergem și noi cu luntrea preste un ríu sau preste un lac, când voim a trece de cea laltă parte.

Acele trăsuri negre, cari se véd pre glob mai lungi însé suptîri, cârligate în cóce și în colo, arétă ríurile sau apele cele curgătorie.

Munți încă sînt fórte mulți pre fața pământului. Cel mai mare munte din tótă lumea se află în acea parte de pământ, care se numeșce Asia. Numele acestui munte e *Himalaia*. Érá în Europa muntele cel mai mare se numeșce *Montblanc*.

XLVIII.

Cărare pre scurt spre fapte bune.

» *Ascultați fiilor, frica Domnului voi învăța pre voi!*«

» *Nici când cu ochii tăi foarte pre sus nu căută.*«

» *Faça ta să nu se aște obraznică.*«

» *Obrazul tău să nu fiă nice prea rîdătoriu, nici prea posomorît, că așa te vei aște viclen.*«

» *Mânile tale să nu fiă prea răsipitorie, nice prea scumpe.*«

» *Ușa ta înaintea călătorilor nice foarte grăbi a-o deschide nice a-o închide.*«

» *Pre aceia; cari sînt mai bătrîni de cât tine, onoreza-i cum se cuvine, dă loc bătrînilor scolîndu-te în ainea lor.*«

» *Nu grăbi a ședea la locul de sus, pînă când nu te vor ambița; — când vei fi chemat, mergi și ședea la locul cel de în jos.*«

» *Nu grăbi răspundend, pînă când nu te vor întrebă; cine răspunde ne întreat, i-este lui nebuniă și rușine.*«

» *Nu te întristă, când este tîmp să te bucuri, nici rîde când e de a plînge, — este tîmp de plîns, și este tîmp de rîs.*«

» *Nu fi scump, când trebe să dai, că omul dăruitoriu mai mult adauge avuția sa, erva care se oprește de a darea, va ajunge lipsă și sêrăciă.*«

» Nu cheltui pre lucrul ca acela, de care nu ai lipsă, ci numai pre acela, de care ai lipsă.»

» Cu toți, erva mai vartos cu acela, ce este de o limbă cu tine, și de o credință, fii bine.»

» Caută cu cine faci bine: — fă bine cu temătoriul de Dumnezeu și vei afla plată, dacă nu dela el, — dela Dumnezeu.»

» Nu infruntă pre seraci, când bat la ușa ta pentru îndurare, ci frânge pâinea ta celor flămânzi; cel ce se îndură, cu voință bună se face, că pre dătorul de voință bună-l iubesc Domnul, dreptatea lui va remene pnrurea.»

XLIX.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Albinele.

Albinelor nu le place viața singuratică. Mai sânt încă și alte viețuitoare, cărora le place viața soțiale, însă nici un soi de animale nu trăiesc așa de constituite, adecă puse în rând, ca și albinele. Între toate, albinele au fost, cari au avut mai întâiu soțietate pusă în rând; ele au întrecut chiar și pre oameni cu rânduela bună, ce o țin până în ziua de astăzi.

Albinele în fiă care coș se impart în 3 plase: albine lucrătoare, trântori și regina sau matca. Regina se deschilenește de alte albine, că cu un cap de albină e mai lungă de cât cele lucrătoare, și nu esă la lucru ca cele alalte albine; erva decumva esă vre-o dată afară tot de una e

însoțită de mai multe albine. Cele ce o însoțesc mai cu samă sînt trântorii, cari ca și regina nu iau parte la lucru.

Albinele cele lucrătore iubesc foarte tare pre regina lor, și de cumva se întîmplă ca să moră acesta, toate albinele se superă și se mîhnesc. Precum în fiă care țeră, așa și în coșul albinelor, fără de legi nici o rînduélă nu pôte să fiă. Albinele lucrătore încă au legile sale. Legile acestea, ce e drept, nu se află scrise nici in una carte, nici le invetă albinele dela țareva invetatoriū iscosit, și totuși ele le precep destul de bine, ba. mai bine ca mulți omeni leneoși. cārora nu le place lucrul. Trei legi sînt, cari le păzesc mai cu samă albinele, anume: *Ordul curăția și lucrul.*

Albinele lucrătore sînt cele mai mici, mai active și mai sîrguitoire; abia se nasc și îndată încep a lucra ca și ori care altă albină născută mai de mult, așa de întelepțește lucră, ca și când ar fi invetăt măiestria de mai mulți ani.

Instrumentele lor le au tot deuna cu sene, Spre facerea căsuțelor sale folosesc pulberea de flori. Tot trupul lor e invescut cu nesce perișori fini, cât abia se pot vedé, — intrând așa dară in pupul florilor, pulberea se légă de perișorii acestia. După ce es de aci, cu periutele, ce le au la picioarele lor, mătură totă pulberea adunată și cu picioarele de inainte făcându-o globurel mic, îl-prind pre acesta cu picioarele cele

de inapoi și-l duc în coș, din care gătesc apoi chiliuța cea cu 6 laturi numită celulă sau chilfă.

Celulele aceștea așezate în ordul cel mai bun, pre fagurii, le folosesc pentru de a aședă în ele mierea, și spre scóterea albinelor celor nóue. Mierea o adună din flori cu limba și o pun într'o punguliță menită spre acest scop. După ce au implut celula cu miere, o astupă cu cêră, nu cumva să străbată pulverea la dênsa. Cât de minunată e intocmirea lui Dumnedeu, ca florile să dee miere pre sama albinelor, și totuși să producă și frupte pre sama noastră!

Celulele, în cari se scot trântorii, sânt mai puține și numai cu ceva mai marișore de cât cele ale albinelor lucrátorie. Albinele din suita adecă soțietatea reginei încă-și au celulele sale, ce e drept puține, însé cu mult mai alese, de cât ale celor alalte; aceste celule nu sânt cornurate, cí rotunde, și-sú cele mai mari dintre tóte celulele. Regina șede mai cu samă în acea parte, unde se află albinele cele tènere, și cele ce încă nu-sú scóse de plin. Cu majestate se preâmblá apoi în tóte părțile, cercând tóte celulele, și dacă óre care celulă din întêmplare o află golă, numai de cât depune un ou mic alburú. În câteva luni e în stare de a ouá 12,000 de oué; prin urmare numai regina sêngură e mama tuturor albinelor din coș. Din oul aședat în celulă în câteva zile se face un vermuleț. Fiênd că ver-mele la început e fórte nepotincios, albinele

cele lucrătórie mi-l grigesc în celulă, și-l nutresc, érá la 8 dîle-l astupă în celulă cu o ușiță de céra. Atunci vermele lăsat de sêne-și face sêngur o învêlitorîă fôrte frumósă și albă, din nișce fire suptîri, imbrăcându-se cu acésta se preface în larvă; érá după ce mai trec apoi 12—13 dîle își sparge vesmêntul, sparge ușița și ca albină têneră, eșind din celulă, intră în soțietatea celor alalte, cari o și primesc cu bucurîă, i curățesc căsulîa, din care a eșit, érá tênera albină începe la lucru.

Nu arare ori se întêmplă că micile albinuțe se capete și câte un óspe în casa lor: aceștia sînt mai ales șórecii, moliele și albinele strêine. Dintre acestia nici unul nu intră cu cuget bun. în lăuntru. Șórecelui încá i-ar plăcé se guste un pic de dulcêță din miera adunată de bieteles albine cu mare sudóre; molia vre se-și așede óuèle pre faguri, că după ce vor eși vermuleții — puii de molia — din óuě, se-și afle numai de cât mîncare pre faguri; — albinele cele strêine voiesc se răpiéscă miera adunată. Bine șciu însé albinele cugetul și voința acestor óspeți neplăcuți, pentru acea neincetat pun pázitori la ușă, și dacá totuși se întêmplă că inimicul se șe furișeze în lăuntru, nu se lenișesc căsenii pâna sau mi-l scot áfară, sau-l omóra, — ce se întêmplă nu arare ori, — și omorîndul îl scot apoi áfară cu pompă mare.

Arma albinelor este acul, care se află într'un tocușor mic și e înpreunat cu o beșică mică plină de venin, de aci vine de impunsura lor e veninosă.

Cătră capetul verei trăgându-și bine de samă cu iérna, ce începe a se apropiá după spatele tómnai, albinele ce nu-sú de lipsă le omórá. Judecata de mórte se întinde mai ántáiú asupra albinelor nelucrátorie. adecá a trántorilor. De acestia se pot vedé morți une orí cu sutele pre lângá cosniță. Chiar nici regina nu e în pace câte odată, căci de se întêmplá se se înmulțescá albinile prea tare, uneia dintre regine i caută se-și părăsescá casa strămoșescá, și cu un număr anumit de albine se-și caute altá casá. În una anumită órá din zilele cele căldurósé, una dintre regine esé afará cu albinele, ce voiesc a se alăturá la dênse, și încep a se depártá de cosniță, ácéta strămutare sau depártare se numeșce roire.

Dupá ce se apropiá iérna, albinele incétá de a mai lucrá, și se închid în cosniță. De se întêmplá se nu fiá iérná de tot grea, pot se suferá și frigul, însé dacá frigul e cu totul mare, amortesc așa cât nu se mai treDESC; pentru acea economii buní se îngrigeșc ca se le aperse de frig. Trecând iérna și rentorcându-se primăvéra es de nou pre afará și încep a lucrá cu sêrguință, ca și mai înainte. Nu le pare réu de au petrecut preste iérná chiar și tot, cât au adunat în véra de mai náinte.

Micutica albinioră

*Cătă-i véra sě ostenesce,
Și din flóre 'n flóre sbóră
Pân' nutrețul și-l găseșce*

*Mergeți leneși la albină
Și învățați-ve a lucră,
Până véra e serină,
Că iérna vá 'npresură;
Sau o nópte fără stele,
Unde tóte vor lipsi
Și ajungând la țile grele
Cu rușine veți peri!*

L.

Venirea lui Christos.

Toți împărații și domnitorii când voiesc să iese prin țerile sale, s'au indatinat a face de șcrie la popóre și a trâmite in ainte ómenî, — cari sě-le pregătéscă calea, și poporul sě astepte pre domnitoriul seu. Așa împăratul ceriului, părintele cel ceresc, voidn a trâmite pre fiul seu Christos, pre pământ, din tēmp in tēmp a trâmîs soli, adecă ómenî, ca sě facă de șcire că Mântuitoriul vá sě vină pre pământ.

Solii acestia în testamentul vechi au fost profeții, cari cu sute de ani inainte au spus că cum vá veni Mesia: mai pre urmă după ce s'a apropiat tot mai tare tēmpul venirei lui Christos pre pământ, s'a trâmîs Joan botezatoriul, ca acesta sě spună ómenilor đicând: »*gătiți calea Domnului, drepte faceți cărările lui.*«

Mai ântâiū s'a vestit preotului Zacharia prin ânger, cumcã muierea lui Elisabeta vá naște fiu, care vá tí mare inaintea Domnului, — și numele lui vá fí Joan. — La 6 luni mai târđiū s'a scoborit archangelul Gavriel la vergura Maria în Nazaret, și a salutatu-o đicând: »*Bucurate cea ce ești plină de dar Mariă, Domnul este cu tine!*« apoi i-a spus că vá naște fiu pre Christos. Cuvintele, ce le-a đis ângerul s'au și implinitu, că venind tîmpul, s'a născut Christos in Betlehemul Judeei.

După naștere arătându-șe stéua pre ceriū, după păstorí au venit magii dela răsărit cu daruri, aducândui *têmêiă, aur, și smirnă*. Indată ce s'a născut Mântuitorul, ómenii rîi s'au scolat în contra lui. Irod cercá sê-l omóră; de frica acestui om au trecut părinții lui Christos cu dînsul în Egipt, și au rēmas acolo, până ce le-a spus ângerul Domnului ca sê sê rentórcă in patriă, pentru că a *mórit cel ce cercă sufletul pruncului*. Decí întorcându-sê au rēmas în Nazaret, de unde și nazarenean s'a numit.

Când erá Christos de 12 ani, a mers cu parinții la Ierusalim că acolo sê sê róge, — după ce au ajuns aci. a inceput a ascultá la invěțăturile cãrturarilor și le rēspundea cu atâta înțelepțiune, in cât toți sê mirau de dînsul. Dela Ierusalim întorcându-șe apoi a casă, a rēmas și a fost supus părinților sêi, până s'a apropiat tîmpul ca sê-și începă invěțătura sa cea dumneděescă.

Când erá Christos de 30 de ani s'a dus la Jordan ca să se boteze dela Joan, érá când eșiá el din apă Spiritul sânt în tip de porumb s'a coborît din ceriú preste dênsul, și s'a auđit versul părintelui ceresc; atunci sânta Treime s'a arêtat de plin. După botez s'a depártat Christos in deșert, unde a petrecut 40 de ȃile — ispitit fiênd — apoi s'a intors din deșert și a început invêțătura sa cea adusă din ceriú, — întáring adevêrul ei prin facerea de minuni, și anume: *apă in Cana Galileiei a prêfacut'o în vin à vindecat pre cei bôlnavî, a făcut cu vedere pre cei orbî, a săturat cu 5 pâni și 2 peșci preste 5000 de ómenî de odată, a âmblat pre apă, morții i-a inviat pre bolnavî i-a făcut sântoși, a invêtat pre ómenî să cerce împêrația ceriului, se îmbescă si pre inimiză sêi*

Orî pre unde âmblá Christos pre pámênt, cete de popóre-l urmau pre tot locul, din cei ce-l urmau pre dênsul și-a ales invêtacei și 12 apostoli. Vêdênd însê archireii și mai marii poporului judeesc minunile cele multe și faptele cele bune, împlinite de Christos, au început al urî și indemnați de pismă l'au cumpárat pre ascuns dela Juda cu 30 de arginți, — apoi l'au prins l'au judecat la mórte și l'au rêstignit pre cruce.

De aci luându-l jos Josif din Arimatea și cu Nicodem l'au inmormêntat, însê a treia ȃi a inviat din mormênt. După inviáre a mái petre-

cut Domnul Christos 40 de zile pre pământ,
după aceea s'a înălțat la ceriū cu mărire, unde
șede de a dreapta Tatălui.

LI.

Cântecul străinătății.

Rătăcesc pre căi străine
De caminu-mi depărtat:
Petrec viața 'n suspine,
Pânea 'n lacrimi mi-am udat;
 Fiă pânea cât de rea,
 E mai bună 'n țera mea

Ah in țera mea frumoasă
Am lăsat tată iubit,
Am lăsat maică doioasă,
Ce de plânsuri au albit;
 Fiă pânea cât de rea
 Tot mai bine in țera mea.

Veți o culme muntenescă
Și-o căsuță de desupt?
Asta-i vétra părintescă,
Unde laptele l'am supt;
 Fiă pânea cât de rea
 Tot mai bine 'n țera mea.

In dumbrava verde, desă
O fecioră veți trecând?
Este soru-mea alésă
Ce me astéptă suspinând;
 Fiă pânea cât de rea
 Tot mai bine 'n țera mea

La străini am stat la mesă
Și cu ei m'am ospetat;

Dar' gândind la mine a casă
 Lacrimi riuri am vërsat;
 Fiă pânea cât de rea,
 Tot mai bine în țera mea.

Cine țera și-o iubește
 Nu dă lumea pentru ea:
 Oh! atunci ânima-mi crește
 Când gândesc a-o vedé:
 Fiă pânea cât de rea
 Tot mai bine 'n țera mea.

Fericiți câți sânt aprópe
 De caminul părintesc;
 De-oiú mori, voiú sè mē 'ngrópe
 În pământul românesc;
 Fiă pétra cât de grea
 Tot mai bine 'n țera mea.

(După Crețan.)

LII.

Despre orológie.

Têmpul sè mësura prin orológie sau ceasuri. Omul, care are orologiú la sêne, șcie tot de una că pre ce têmp sè află. Nu așa erá însè în tēmpurile mai de demult, atunci erá cu mult mai greu de a poté mësura și hotări tēmpul. Mësuraarea sau hotărirea tēmpului atunci o faceau ómenii de pre sóre, lună și de pre stele. Acésta computare orí mësurare de tēmp sè făcea fórte cu greu, și nu tot de una o poteau nimeri acurat. In urmă lipsa i-a adus pre ómeni până acolo, ca sè sè

cugete mai serios despre un măsurătoriu de timp, așa au inventat (adeca au aflat prin cugetare) orologiul de sóre.

Orologiul de sóre se face din o tablă mai mare sau mai mică, pre care se face un semi-cerc, adeca una jumetate de cerc, și începând dela un capăt al lui sânt scriși numerii dela 1—12 așa, ca 12 se vină tocma la mijlocul semicercului. Dela un capăt al semicercului până la cel alalt se trage apoi o lîniă óblă și în mijlocul liniei acesteia se înplântă un, stil oblu ca o cerusă.

După ce s'a pregătit tablita în modul acesta, se pune apoi afară la sóre așa, ca se stee pre ceva în lîniă orizontală, adecă pre cum e fața apei, sau precum stă mēsa, care nu e plecată nici în una parte. E însă de însemnat, că cercul se fiă cu capetele cătră amieđi.

Orologiul de sóre nu se pôte folosi de cât afară și numai atunci, când lucește sórele. Fiend că sórele nu lucește nóptea, nici când e innorat, au fost slitr ómenii se se cugete la alte măsurătorie de timp, ce se le pótă folosi și nóptea și în timpul cel noros, și așa au făcut orologie de apă. Orologiul de apă l'au făcut așa, că au făcut nēște vase mici rotunde, în cari eră număr o gaurice forte mică în loc de gura vasului; vasul acesta apoi il púnēau în alt vasu mai mare cu apă; apă pre gaurice tot intră în lăuntru, până se implea vasul cel mic, și acesta arētá apoi timpul în cât s'a implut vasul.

Mai târziu s'a aflat apoi orologiul de arină sau de nêsîp. Au făcut ómenii dóuë vasë în forma turnariului. Unul din vasële acestea-l împleau apoi cu nêsîp curat și uscat, și-l puneau de asupra celui alalt, nêsipul picá apoi pre încetul în vasul cel de desupt, pîná când se deșertá vasul cel de asupra, și atunci erá apoi una óra. Dacă voiau apoi se șclá și mai în colo, că în cât tîmp vá trece éráși una órá, luau vasul cel de desupt și-l puneau de asupra; din acesta apoi érá cădea nêsipul ca și mai nainte, pîná se deșertá trecând éráși una órá, și tot așa le pîrîndau, decă voiau se mîsore tîmpul.

În urmă pre la anul 1000 dupá Christos au inventat orológiele cu róte; acestea la început erau mari și nu le poteau folosi ómenii de cât în turnuri și pre pîreți. — Mai pre urmă pre la anul 1500 un om cu numele Hele Petru a inventat orológiele de pusunariü; unele din acestea acum sînt mici numai cât un ban. Cât de fine au se fiá rótele, cari se aflá în ele!

LIII.

Săcerișul florilor.

Mica Teodora petrecusé cele mai frumósé díle ale primăverei în pat. Când se mai întremá și începú se-și capete éráși poterea, cugetá la flori și întrebá, dacă și în anul acesta sînt ele

tot așa de frumoasă ca și în cel trecut. Teodora iubiá tare florile, însă nu putea să iese afară și să culegă.

Atunci fratele ei cel mai mare Teodor, luá o corfă mică și dișe mamei sale: »Mă duc să-í culeg florile cele mai frumoase de pre câmp. Cătu-í vá páre de bine, dacă mă vá vedé că vin cu florí!«

El mersé la câmp ántâia órá în anul acela, căci până atunci nu se depártasé de chilia sororei sale, de când se bolnăvisé acésta. Primăvéra í se párea mai frumoasă de cât de altă dată, și bucuría, că vá vedé pre sorsa mántuită de bólă, í întária ánima lui și mai mult, și mi-l făcea mai voios.

Plin de voiá bună alergá în cócei și în colo pre între florile cele frumoase ce acoperiau câmpul cu frumseța lor, Priveghitoriele cântau, albinuțele sběrnăiau și mulțime de fluturí sborau în pregiurul lui, érá pre la piciórele lui să desvoltau florile cele mai frumoase, el trecea dela una la alta.

Corfița í se implù în dată, și de asupra puse el o cunună făcută din sémēțe roșe înșirate pre un fir de érbă. După ce privi cu ánimă voiosă la florile adunate, șeđu pre muschiul cel verde la umbra unui copaciú. De aci cautá el în leniște pre câmpul cel îmbrăcat cu tótă frumseța primăverei și cu plăcere ascultá la cântecul cel fermecătoriú al priveghitóriei, însă fiēnd că erá ostenit, adormi.

Precând dormia leniscit,  ta se rădică o tempestate mare. Norii cei deși se gr mădiau necurmat, fulgerile luciau și tresnetul răsună infiorătoriu, v ntul mugia și ramurile copaciului se clătinau. Copilul tr sări și se descept  din somn. V du inpregiurul seu ceriul acoperit de nori infioratori, și nici o radă de sóre nu mai lumină c mpul. Un tresnet puternic urm  după desceptarea lui; bietul copil stă ca inmarmurit inaintea acestei strămutări neasceptate.

Tocma aș  plăcerile, ce le gustăm pre p m nt, s nt turburate de tempest ți și uragane neprev dute.

Picături mari de pl i   ncepur  a strabate pre intre frunz le copaciului inverd t. Copil șul  nsp im ntat lu  corfița și fugi. Uraganul er  de asupra lui, pl i  și tempestatea se tot m ria; tunetul sună cu un sgomot infiorătoriu. Veșm ntele lui Teodor  ncepur  a se inmoia de pl i , apa curgea de-alungul părului și umerilor lui; abia putea se mai p șesc . N cazul i-se mări prin acea, că un v nt răpede isbind în corfița lui i r sipi t te florile culese cu at ta grigi .

»D mne! — după ce m'am trudit at ta, ca se fac sororei mele o mică plăcere, acum t t  ostenéla-mi este în deșert.« Atunci plin de m ch-nire își aruncă corfa jos și apucă drumul c tr  casă suspin nd și supărat cu totul.

Uraganul incet  și ceriul se  ns rin  erăși ca mai 'nainte. Pas rile re'ncepur  c ntecele lor

și lucrătorii se pusă éráși în brazdă. Aerul erá curat și récoros; o leniște plăcută domniá în văi și pre coline. Tótă firea se părea, că a re'ntênerit.

Teodor se rușină de descorăgiarea și de întristarea sa, se re'ntórsé în tăcere ca se-și afe corfa, ce o asvêrlisé la pământ, și aflându-o se o împlă de flori nóuë. Acea aflând-o o rădică dela pământ, dar' care-i fù mirarea, când aruncându-și ochii în giur, vèdù că plóia a făcut se se nască mií de flori nóuë. Teodor alergà din flóre în flóre ca și albina și îndată-și împlù corfa.

Sórele se coboria după munți, copilul se ré'nturnà plin de voiă bună a casă, privind cu nespúsă plăcere la florile și la cununa, ce o aducea pre sama sororei sale.

Rădele sorelui apunându îi luminau fața plină de plăcere și voiă bună, și ochii i-se făcură și mai strălucitori, când vèdù bucuria iubitei sale sorori pentru florile aduse.

Nu e drept Teodore, — adausé mamă-sa, — că plăcerile, cari le facem persónelor, ce ne iubesc, ne câștigă mai mari îndestuliri, ca orí cari altele. Așa fù Teodor fericit fórte, atât pentru că făcù plăcere sororei sale, cât și pentru că mamă-sa i lăudà fapta implinită.

LIV.

Rândunica și furnica.

*Primăvéra triumféză,
Cu bujori se 'ncununézá,*

Tôte-sü mândre 'ncântătorie;
 Tôte par suridătorie
 Ceriul s'a însérinat;
 Er' in asta re'nviäre
 A naturei tènearele,
 Rândunica
 Și furnica
 Fug, alergă ne'ncetat;
 Asta — fuge pre pământ, —
 Cea 'n aer aripându. —
 Diua-i lină,
 Sê 'nsérină,
 Mândrul sóre
 Cu colóre
 Măiestósă
 Aurósă
 Suridënd, privește 'n jos
 Spre pământul cel fãlos,
 Spre pământul deșceptat
 Pre-und' -alergă ne'ncetat
 Rândunica
 Și furnica
 Voiósele
 Tinerële
 Și avënd in sêmul lor
 Tot un cuget, tot un dor. —
 Unde sborî tu rândunică
 Pãserică
 Micutică,
 Und' -alergă neîncetat?

• Sbor s'adun te-mi mai tipsește:
 Cuibușorul
 Rotunțiorul,
 Sè-mi pot crește pușorul
 N'am clipă de pausat! •

• Tu furnică
 Micuțică
 Până unde te grăbești? •
 Ai de mine, lasă-mă,
 Ducu-mă, grăbeșcu-mă
 Sè-mi mai port o părțică
 De nutreț in căsulică,
 Ca sè am cu ce trăi,
 Când cu nea și vâ înteli
 Câmpul verde
 Ce-și vâ perde
 Rumenii bojori
 Pletele de flori! •

Vântul urlă, vâjeiește,
 Plôia cursul nu-și oprêșce.
 Dile triste-au apărut;
 Dar frumoșă rândunică
 N'are tēmă n'are frică
 Că ea cuibul și-a făcut.
 Norii aprôpe sè coborâ,
 Câmpurile veștedesc,
 Greurușii stau se mōrâ
 Căci li e frig și flămêndesc. —
 Iérna geme

Dar' furnica
 Micuțica
 Nu se teme
 Căci în zile serinoșe,
 Când cu salturi mai voioșe
 Apa lin curgea în riu,
 Și când luna, ce înfloridă
 În produse se întrecea:
 Ea fugind
 Și alergând
 De scutire,
 De nutrire
 S'a ngrigrit de timpuriu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

LV.

Urît lucru e a fi avar.

Locuitorii din anumită cetate au voit să rădice în onórea unui împărat cu numele *Vespasian* una statuă pompoasă în preț de 20,000 de drachme, deci au trâmisi soli la Vespasian, să-i ceră învoirea la acest lucru. Impărate. — dîc soli: »suntem trâmisi să te rogăm ca să ne lasi a-ți rădică una statuă în preț de 20 mii de drachme în onórea numelui tîu! Bine — dîsă împăratul lătîndu-și palma și întîndendu-o cătră soli, — étă aci e fundamentul, pre care vî poteți aședă statua vóstră! Spuneți ce a voit Vespasian?

Urît lucru e a fi avar.

LVI.

Unde este Dumneđeu?

Unde este Dumneđeu.

Tatăl nostru cel ceresc?

Colo sus e tronul seú, —

Unde stelele lucesc; —

În nespusa înălțime,

Sus în cerú — și pre pământ,

Și din colo de adâncime

Să intinde tronú-i sânt;

În pădurea întunecósă,

Preste margini de-orizon,

Și pre marea viforósă

Să lățesce 'naltu-i tron.

În colibe și 'n palate

Și 'n necazul cel mai greu,

În sêrin și 'n țempestate; —

În tot locu-i Dumneđeu.

Și in mările profunde,

Și 'n riuú, ce curg mereu,

Și pre culmile de munte,

În tot locu-i Dumneđeu. —

Și pre luncile 'nflorite,

Și in bine, și 'n nevoi,

Și pre căi nebătucite —

Dumneđeu e tot cu noi,

Și 'n tunerec, și in cétă,

Și in aer, și 'n abiz.

În tot locul e de față;

Dumneđeu e necuprins.

Și 'n viața pământescă,
 Și 'n viața de apoi,
 Colo 'n patria cerescă
 Dumneșeu vá fi cu noi,
 Și 'n beserică, ce-și rădică
 Cătră ceriuri turnul său,
 Unde toți venim cu frică, —
 Locuiește Dumneșeu.
 Și 'n ânima omenescă,
 Când omul nu face rău,
 Să scobóră s'o sântescă
 Sântul spirit — Dumneșeu.
 De 'n ainea feței sale, —
 Dacă face omul rău —
 Că 'n tot locu-i Dumneșeu.

LVII.

Corpurile sau trupurile.

Orî ce lucru, care se află în lume, se vede
 să póte pipăi orî prinde cu mâna, orî se sântesce
 numai, — se đice corp. Corpuri de acestea se
 află mai multe. Acele corpuri, ce sânt făcute de
 mâna omenescă, se đic corpuri artifițioșe adecă
 măiestrite, pentrucă sânt făcute prin măiestria
 ómenilor. Așa de exemplu casa, tabla, carul,
 pëlëria, tipul, veșmêntele sânt corpuri măiestrite.
 pentru că-să făcute și gătite prin măiestria.

Corpurile, ce nu-să făcute, nici pregătite prin
 măiestria, cî se fac de sene sau eșind din pă-
 mânt sau producându-se în aer, orî din alte cor-

purî şi-e-şi asemenea, sê numesc corpuri fireşti, fiënd că le produce natura sau firea prin poterea, ce i-a dat ei Dumneđeu, de óráce Dumneđeu este făcătoriuł firei sau al naturei. Aşa dară tóte corpurile din lume, câte sê vëd şi câte nu sê vëd şi nu le cunoşcem, sânt corpuri fireşti sau naturale.

Cum sê împart corpurile fireşti?

Corpurile fireşti cari au viaţă şi sê mişcă de sêne aşa după cum voiesc, cresc, sê nutresc luând nutremêntul sêu prin gură, apoi per dupăce au trăit anumit tîmp — tóte sê numesc animale sau viaţuitoarie. De acestea sê ţin tóte vitele de casă şi sêlbaticice, pasêrile, pescii, vermi, fluturii, muşcele, bróşcele, şerpii şi altele.

Sânt însê şi alte corpuri viaţuitoarie, cari au viaţa, — cresc şi trăiesc — dar' totuşi nu sê mişcă de sêne; aceste sê numesc plânte. De aci sê ţin tóte erbele, pomii, florile, arborii, şi tóte, câte cresc din pămênt şi éráşi per.

Animalele sê nutresc sau cu alte animale sau cu plânte; érá plântele numai cu suncul sau umedéla din pămênt; acésta umedélă o sug prin răděcinele sale, căci nu au gură că animalele. Plântele ca şi animalele au vine orî canale, prin cari sug în sêne nutremêntul, ce le susţine, le nutresce şi le întăreşce. Precum animalele aşa şi plântele au viaţă, adecă trăiesc, şi dacă sê vétemă, — sê bolnăvesc şi éráşi per; precum plântele, aşa şi animalele sê produc şi sê înmulţesc prin sêne însêşi — producând lor asemenea.

Mai sînt apoi corpuri în lume, cari nici au vine, prin cari se-și tragă nutremînt, nici nu produc altele lor asemenea, nici cresc ca animalele ori că plântele, ci numai a a cresc  i se măresc, că pre de în afară li se adaug altele părți. De acestea s nt: petritele, metalele p m ntul.

T te corpurile, câte cresc, se nutresc  i vi tuesc, cum sînt animalele  i plântele, — se  ic corpuri sau ființe organice,  r  petritele, metalele  i p m ntul se  ic neorganice.

Corpurile au însușire sau proprietate.

Ce ins mn  acest  — însușire sau proprietate?

Să vedem prin esemplu. Șcim că  ia f t mnel, care se mișcă indata, după ce l'a fătat; găina  u   i apoi din  u  sc te pui prin clocire. Șcim mai in colo că animalele se mișcă dar plântele nu se pot mișc  de s ne; acestea, adec  f tarea oilor, ouarea g inei s nt însușirile acestor animale; apoi mișcarea animalelor  i neputința pl ntelor de a se mișcă de s ne — s nt însușirile sau proprietățile animalelor  i ale pl ntelor.

Cine ar'  ci spune acum ce însușire au p serile, ce însușire are apa  i ce însușire are lumina? Ori  i cine ne v   ci spune, că apa curge a a dară însușirea apei e curgerea, însușirea luminei e ca se lumineze, însușirea petrei, că p n  st  in un loc, cuprinde locul acela, in care stă.

Dup  însușirile, ce le au corpurile în natură, t te se impart in trei părți mari,  i părțile acestea se numesc imp r șii.

I. Acele corpuri firești, cari au însușirea de a via, adecă de a trăi, de a se mișcă de sene și a primi nutremântul prin gură — se țin tóte de împărăția animalelor.

II. Corpurile, cari au însușirea de a via și de a se nutri — însă nu primesc nutremântul prin gură, ci prin rădăcini — nici se mișcă de sene, — tóte se țin de împărăția plântelor.

III. Érá corpurele, ce nici nu vieză, nici nu se nutresc, dar nici se mușică — se țin de a treia parte, și acésta e împărăția mineralelor.

Spuneți acum de care împărăția se țin peșcii. cucul și șórecele? De care se ține urdica, érba, mărul, málaiul; de care se ține sticla varul, arama și ferul?

De care împărăția se vá ținé omul?

LVIII.

Câteva întrebări.

Un rege fórte avut a chiămat o dată la prând pre mai mulți ómení invęțați și le-a pus mai multe întrebări ca se răspundă la ele. Regele a întreat așa dară:

1. Că ce este mai vechiú în lume?

Intęleptii au răspuns că Dumnedeu, pentru că el este vecinic, nu a avut început, nici vá avé cândva sfęșit sau capăt.

2. Ce este mai frumos? La acésta au răspuns intęleptii, că mai frumoasă e lumea, pentru că ea este lucrul lui Dumnedeu și tot ce este frumos, se află în lume.

3 Ce este mai iute sau mai răpede?

Mintea ori cugetul omului, pentru că într'o clipă ajunge în ceriū și erași se re'ntorce pre pământ.

4. Ce este mai greu? a fost a patra întrebare. La acesta-i s'a răspuns regelui, că mai greu de cât tóte este, ca să se cunóscă omul pre sêne

5. Apoi întreabă regele, că ce póte face omul mai lesne sau mai ușor?

Filosofii au răspuns, că nimic nu e mai ușor de cât a cleveți pre alții.

6. La a 6-a întrebare, că ce ar fi mai întunecat în lumne, a căpētat răspuns, cumcă tēmpul venitoriū e cel mai întunecat de cât tóte, pentru că omul nici odată nu póte vedē ce se vá întâmplá in venitoriū: ér la întrebarea a

7-a, că ce este mai réu și mai bun, s'a dat răspuns, că limba e cea mai rea, pentru că tot réul ea-l căsunedá, și limba e cea mai bună, pentru că pre in limbá vine tot binele și tótá întēlepciunea.

Pentru acea dic ómenii, că limba e sabiá cá dóuē ascuțișuri!

LIX.

Psalmul 129.

Din adūnc de suferință, —

Cufundat cu tot în réu,

Tie-ți, strig cu umilință.

Dómne, audí-mi versul meu!

Plécă-ți urechile tale
 Pân la rostu-mi cucerit;
 Fiă versu-mi de rogare
 Înaintea ta primit!
 În măsura meritată
 Când pecate-ai pedepsi
 După drepta-ți judecată,
 Cine ar poté suferi?
 Dar' fărde legea făcută
 Tu ni-o ierți și la păcat
 Cauți cu 'ndurare multă:
 Că ești bun nemăsurat.
 Pentru numele Tău mare
 Am răbdat, Dóme, mereu:
 Că 'n necaz tinde alinare,
 Jehov'a! numele tău!
 Sufletu-mi ce 'n răutate
 Și s'afundă 'ntru păcate,
 Întru Domnul a sperat.
 De cu dor și până 'n nópte
 De cu diuă mâncând,
 Să-și repună a sa sórte
 Cu toți 'n Domnul sperând;
 Că la Domnu-i mângăiare —
 Și-a 'ndurărilor isvor:
 S'engur el vá dá scăpare
 La alesul său popor.

LX.

Magnetul.

Prin băile cele de fer se află une oria nișce
 pétră sură, care are acea însușire, că ferul și

alte lucruri ce sînt mestecate cu fer, dacă se apropie de p tra ac sta, le trage la s ne. — P tra ac sta se numeșce magnetică, numele  i l'a luat dela cetatea Magnesia, unde s'a aflat mai  nt iu. Poterea cea atr g torie, adevă cu care trage la s ne, nu e preste tot intr'o formă de mare, ci s nt d u  puncte în magnet, cari trag mai tare c tr  s ne; punctele acestea s nt contrarie, — stau f ci  unul cu altul  i se numesc poli sau c lc iele magnetului,  r  linia, care s'ar poté trage dela un pol p n  la cel alalt, se numeșce osia magnetică.

Dacă magnetul acesta se pune se st  pre ceva a a, ca se se  nv rt  liber, atunci mai are  i acea insu ire, că cu un capăt se int rce tot d  una c tr  mie d  no te,  r  cu cel alalt c tr  mie d i  i ori unde l'ar duce omul pre p m nt, tot a a se s le ce se st . Asta insu ire a lui e de mare folos mai ales pentru n ierii, cari călătoresc pre mare departe. Ace tia ori  i unde se se afe pre apă, cu ajutoriul magnetului, pre care-l numesc ac magnetic, pentru că e făcut în forma unui ac ascu it la am nd u  capetele, — se pot indreptá  i  ci  spune, că în cătrău e mie d  no te  i mie d i, de  i nu ved sórele răsărind ori apun nd în t mp de no te,  i  iua când e innorat. Noi încă-l numim ac magnetic, al i-i d c »busolă.«

LXI.

Impăratul brâșcelor.

Brâșcele au vrut să aibă
Și ele stăpânitorii, —
Și an trâmisi la Foe 'n grabă
Solii, să cêră domnitorii.
Foe dîce: Nu să pôte
Voia să vi să 'mplinéscă,
Insă solii cer pre mörte
Și nu vreu să rēpășéscă.
Bine! Mergeți, fiți pre pace, —
Dice Foe cel 'nalt —
Cum voiți, așa voiü face;
Voiü trâmite împărat.
Nu s'amēnă zile multe
Și-un copaciü de lemn uscat
Le trâmite Foe 'n unde,
Brâșcelor de împărat.
Töte brâșcele din lume
Să adună ocăind
Și-l primesc cu inchinaciune
Impregiurul lui notând;
Insă scurtă bucuriă,
Că împăratul eră mut —
Nu sciă de vicleniă;
Brâșcelor nu le-a plăcut. —
De nou bat la ușa 'naltă
Solii și cer ne-'ncetat,
Foe le trâmite 'n dată
Cocostîrgul de împărat.

*Inse vai de-atunci de ele
 Că-esta tot le tirănește,
 Brôșce mari și micuțele
 Prinde și-le inghițește. —
 Tocma așa și la poporă.
 Dacă nu se-'ndestulesc,
 Cu domniă mai domolă.
 Vin tiranî și le strivesc.*

LXII.

E măi bine a-și mărturisi păcatul, de cât
 a-l ascunde.

Un domnitoriū a mers o dată că se cerceze o inchișoriă, unde se aflau fôrte mulți făcători de rele inchiși, ca se-și suferă pedepsa. Dacă a ajuns la inchișoriă, a început să întrebă pre rënd pre fiă care, că pentru ce faptă rea a cădut la prinsoriă. Fiă care din cei întrebați se desvinovăția și se nēsuiă a-și acoperi fărădelegile, cugetând că vor căpetă grația dela domnitoriū. In urmă a ajuns cu întrebarea și la un tēnēr frumos, care așeptă pre domnitoriū și cugetă, că óre ce se-i răspundă? Intrebat fiind in urmă și acesta a răspuns: Maiestate, eu sūm om fôrte strîcat, am făcut in viață, multe rele, și sânta dreptate mi-a părtinit mult, că m'a lăsat se robesc pre tótă viața, pentru că după faptele mele de mult erām vrednic se mor sub furci. — Domnitoriul s'a uimit de o mărturisire atāt de sinceră și fără de vicleniă, a strigat numai de cât cătră temnițeri: ›Luatî-l pre omul acest rēu, scóteți-l afară și lăsați-l se mērgă in

pace, că nu e vrednic să sǎdă într' un loc cu acești ómeni de omenǎ, nu cumva sǎ-i strǐce și pre ei! «

A pǎcatui e lucru omenesc. dar' a-și mǎrturiși pǎcatele e lucru ângeresc.

LXIII.

Schimbǎrile din viață.

Adese ori sǎ rǎdicǎ

Câte un vifor furios

Și orizonul despică

Fulgerul cel fioros;

Nu veđi lunǎ, nu veđi stele,

Nu veđi sóre strǎlucind,

Cređi că lumea 'ntrǎgǎ pere —

Și sǎ cufundǎ 'n mormânt;

Inse nori trec, și 'n urmǎ

Ceriul ǎr' sǎ inserinǎzǎ, —

Urganele sǎ curmǎ, —

Mǎndrul sóre luminǎzǎ,

Tocma-așa și în viață:

Dupǎ nori vine sǎrin,

Dupǎ-amar vine dulcǎță,

Dupǎ dulcǎță pelin. —

LXIV.

Despre clopote.

Când e sǎ mérgǎ ómenii la besericǎ sǎ dǎ sunet cu clopotul. Cine a început mai ântâiú a chemǎ pre ómenii prin sunet de clopote la besericǎ, — nu sǎ scie acurat. Unii đic că cel de ântâiú a fost un anumit Paulin — episcopul cetatei Nola în ținutul Campaniei în Italia, la anul 400 dupǎ nașcerea lui Isus Christos,

de acea în limba latină se și numește clopotul campana dela Campania. — Înainte de aflarea clopotului ómenii se chemau la beserică prin un cursor (vestitoriú.) Acésta ámbând pre strade adună ómenii la olaltă.

În alte locuri, mai ales în țerile din răsărit, se acătă una bucată de fer ori un lemn, și acésta se loviá apoi cu altă bucată de fer ori de lemn, ca se sune, și prin sunetul său se dă de șcire, cumcă e tîmpul de a se adună la beserică. De aici-și iá începutul »t ó c a,« care și până astăzi se mai află pre la besericile nóstre. În unele părți din răsărit nu s'au folosit clopotele până prin vécul al 9.

Un domn de Venetia cu numele Urs Patriçiac, — pre la anul 865 după Christos, a trâmisi împératului grecesc Mihael la Costantiniana un clopot ca dar, împératul a pus apoi clopotul în turnul dela beserica Sofiei, și de acolo s'a lătit datina acésta și în alte părți. — Clopotele când se pun în turnuri se sântesc; unii s'au indatinat a-le pune și nume, când le pun acolo.

Pre lângă tóte că clopotele au început a se folosi așa târziu în beserică, totuși înventarea adecă aflarea lor e fórte vechiă.

Încă de pre tîmpul lui Moisi profetul se spune despre niște clopoșele mici, ce átîneau acătate de veșmîntele preotului; acestea sunau când se mișcă preotul la altariú.

LXV.

Ilariu și Constanța, cărora tată-so le spune
cum e fața pământului.

(Din Amicul scólei)

Intr o ȃi de primăveră după amiédî un
tată eși la preâmbulare pre câmp cu ambii fii sêi,
Ilariu și Constanța. Eră tîmp fórte frumos, só-
rele strălucíá preste câmpurî și ceriul eră sêrin.
Tóte erau pline de viață și bucuríá. Mulțime de
pasêri sborau prin aer în cóce și în colo și cântau.
— Ilariu și Constanța erau desmierdați ca și
mneii, când încep a se jocá sáring pre ráđore prí-
măvéra. Calea pre care mergeau ei, trecea prin
o luncă frumósă, acoperitá cu florî și cu érbă
verde; lunca eră curmatá de un pèrèu, preste
care se întindea o punte de lemn.

Trecând preste puntea acésta ajunsêrá la
un deal, pre care se aflá o mulțime de arborî
umbroși, și începurá a suí pre el in sus. Copilașii
acuma nu mai mergeau cu fuga, cî pășiau numai
încetisor, penru că pre deal nu póte merge
omul iute. Ilariu și Constanța s'au fost ostenit,
trebuiau se stè și se rêsufle. După ce ajung până
la un isvor, se aședá pre érbă ca se pauseze.
Lângă isvor eră un păchar de lemn. Ilariu
numai de cât voiá se beé apă, că eră fórte însêtat,
tată-so nu-l lăsá, căci fiênd fórte ínferbêtat,
prea ușor s'ar fi bolnăvit, și potea se móră, dacá

ar' fi b eut ap a rece. Copila ii  edeau am endoi l ang a tat a-so  i de aci puteau să ved a, departe preste  inutul, ce er a împregiur.

Departe din jos de ei er a lunca, preste care au fost venit; preste acea în st anga s  vedea ora ul, in care locuiau, in drepta o p adure mare, preste p adure în dep artare vedeau in al tindu-s  muntii inalti, cari în dep artarea lor cea mare, să pareau c a ar fi suri.

Ilariu  i Constanța inc a nu s'au fost dep artat de ora  mai departe de c at pre lunca ac sta, în p adurea de apr ope  i pre acest deal.

»A i vr e s  m e duc odat a preste muntii aceia, să ved cum e din colo de ei. Trebe s  fia f rte frumos.« —  ice Ilariu.

»Acolo f tul meu tot acea vei ved e, ce ve i  i aci«  is e tat al, »lunca, p adure, sau ora  ca  i al nostru,  i muntii; pentru c a dac a vei ajunge acolo, tocma a a de departe vei ved e alii, cari inc a s  ar t a, suri, ca  i ace tia pre cari-i vedem.«

»Fost'ai tu acolo tat a?«

»Am fost dragul tatei.«

»Dar' apoi cum e c and te duci mai în colo de muntii?«

»Acolo e ca  i pre aci« r spuns e tat al.

»P am ntul, pre care locuim e f rte mare,  i ori in c at rau te duci, ve i tot muntii, șesuri, lunci, p aduri, c mpuri  i v i,  i apoi pre intre ele sate sau ora e, c a  i al nostru, in cari locuiesc  omenii.«

»Ce sînt văile?« intrăbă Constanța.

»Vale« scumpa tatei se numește locul, care e mai așezat între munți și între dealuri. Vedeți voi, noi aci sîntem pe un deal, și față cu noi de cea parte se vede alt deal, locul acel mai afund, care se întinde între este două dealuri se dîce vale.«

»Află-se țeri, în care se nu fiă dealuri;« întrebă Ilariu.

»Veți bine că se află țeri mari, unde nu sînt dealuri nice munți, ci numai șesuri mari; în alte țeri apoi din contra se află tot dealuri și munți, și printre ei văi afunde.«

»Dar cum se fac dealurile și munții?« întrebă Costanța.

»Acestia fătul meu i-a făcut Dumnedeu.«

Sus pe munte cresc copaci mari nenumărați, aceștia cu crengile lor cele frunțose aruncă umbră pe pământul de pre sub ei, și-l scutesc de rațele cele căldurose ale sórelui, ca se nu străbată prea tare și se-l ușce. În munți sînt isvóre limpedi, din ceriú se vérsă apa prin văi și udă luncile și câmpurile, ca se créscă érbă, se aibă ce mîncă vitele și se rodéscă țérinile.

»Pentru acésta nu sînt de lipsă isvórele. Uită-te tată, rîul curge și fără de isvor.«

»Bine fătul meu, dar' de unde se nașce rîul?« intrăbă tatăl.

»Acésta nu o sciu« răspunsé pruncul.

»Tu ai văduț in oraș cum curge apa pre strade, când plouă, din acea apoi se fac pėree mici, și cu cât se impreună mai multe la olaltă, cu atăta e apa mai mare.« »Tocma așa e și aci.« »Colo in vale ai văduț că este un isvor, și din el curge un pėreuț, acela apoi se împreună cu alte pėreuțe, ce curg din alte isvóre. Așa dară mai multe pėreuțe mici impreunându-se la olaltă, fac un pėreu mai mare, apoi pėree de cele mai mari curgând mai multe la olaltă, fac un riu.«

»Dar' pentru ce« intrėbă Ilariu »tote isvórele se vėrsă in pėreuțe, și pentru ce tote pėreuțele se impreună la olaltă? Când tote ar curge unul pre lângă altul, și nu s'ar impreună, atunci nu ar' fi nici un riu.«

»Isvórele fėtul meu« — dīce tatăl — nu curg in pėreuțe, ci se adună la locurile mai aședate. Apa nu se pôte suī pre deal in sus. ci ea trage se mėrgă tot in jos, și unde e locul mai aședat, acolo se adună și se nașce pėreu.«

»Pėreele curg mai cu samă pre văi mai mari, dar' când curg pre șesuri, acolo trebe se fiă undeva un loc tare aședat, unde se adună apa din pėree și se formėză apoi riu.«

»D'apoi când ajunge la o gaură afundă,« dīce Ilariu, apoi se bagă și rėmăne totă acolo?«

»Vėdī bine« dīse tatăl, »dar numai pănă atunci se бага și rėmăne acolo, pănă când se ĩmple locul acel afund.«

»Când torni apă într' un blid, veđi că nu curge afară, până când nu l'ai implut; de mai torni apă și după ce l'ai implut, acesta curge afară. Dacă un përeu află în cursul său un loc așa afund, apa se adună acolo și se formeză un lac mai mic, și după ce s'a implut lacul, ce'alaltă apă curge afară ca și din blid. Tocma așa se întêmplă și cu apa din un rîu, care este cu mult mai mare.»

Locul, unde se adună apa după plóiă și nu pôte curge mai departe, se numesce »baltă.»

»Apa curgând prin munți caută tot locurile cele mai afunde, vine în șesuri și-și sapă cale. care se numesce alvia sau matca apei. Alvia dară este un șanț mare, prin care curge rîul, marginile alviei se numesc țermuri sau maluri.»

»Dar' unde curg mai pre urmă rîurile? întrebă Ilariü. — »Precum se află pre pământ munți fôrte înalți — ȃice tatăl — așa se află și ținuturi fôrte afunde, cari cu mult sînt mai jos de cât șesul, pre care locuim noi. Rîurile curg departe — departe prin țeri, până când ajung la acele locuri afunde; acolo se adună la olaltă tótă apa; tu-ți poți întipui cât de multă pôte se fîă — și locul acela, unde se adună apa și stă în loc, se numesce »mare.»

»Așa dară, dacă se tot adună apa aci, și acea se pôte numi baltă. ȃisă Ilariü.

»Ba, acea nu se pôte numi baltă. — ȃisă mai departe tatăl, »cugetă numai, un loc unde

să adună apă de sute și mii de ani, trebe să fiă mai mare de cât ori ce baltă.»

»Apoi nu s'a mai împlut de atâta tîmp?«
întrebă Constanța.

»S'a împlut« — ȃice tatăl — »dară nu a curs afară, pentru că o mare parte din apă aburește și se înalță în aer.»

»Cum e aceea că apa aburește? pôte vedé omul cum se întîmplă acésta?« întrebă mai în colo Ilariu.

»Asta nu se pôte vedé tot de una fétul meu« — i răspunde tatăl. N'ai văđut ierna, când e frig mare, că cum es aburii din apă, ca și când ar fumeđá.»

»Asa, drept e« — ȃice Ilariu »tocma ca și când ar ferbe.»

»Veđi fétul meu, acele sunt părticele de apă fórte fine, cari érá se 'nalță în aer, și aceea o numim noi negură sau aburii.« Înălțându-se tot mai sus, — tot mai tare, se împreună la olaltă și se fac norii; și dacă sunt mulți norii la olaltă atuncia aburii acestia érá cad jos în picurii mai mici sau mai mari, acésta apoi o numim plóie. Vîntul apoi mênă norii și preste țeri de acelea, unde nu e așa multă apă, ca se plóie și pre acolo, și uméđînd pămîntul se pótă crește érbă și bucate.»

»Vedeți colo preste deal norii cei negri, aceia pot se vină și pre aci și pre séră se plóie

și pre la noi. Sculați dară să mergem a casă, ca să nu ne apuce plóia pre câmp și să ne ude!»

»Dacă ne vá și udá, vom pune veșmêntele acasă pre cuptoriu, și éráși să vor svêntá» dîce Ilariu.

»Șci tu de unde vine acésta, că vês mêntele érá să uscă, după ce s'au udat, îl întrebă tată-so

»Șciú tatá. Acésta vine de acolo, că apa abureșce.»

»Veđi» dragul tatei »astáđi ai învățat ceva. Acum beți apă, dacă v'ați rëcorit, și apoi să mergem cătră casă.» — (*Să scólă și vin cătră casă*)

LXVI.

Soțietatea ómenéscă.

După ce s'au înmulțit ómenii pre pămênt, nu au potut trăi la un loc, și s'au despărțit unii de alții. Ómenii cari s'au dus intro parte, dacă s'au înțeles la olaltă — vorbind intru una limbă, — au ținut la olaltă și s'a format națiune din dênșii. Inse precum în fiá care casă sau familiá este tata familiei, care îndreptă pre toți, câți sînt în casă, așa și la popóre și la națiuni, — dacă nu ar fi fost câte unul, care se îndrepte pre ceialalți, nu ar fi potut trăi în pace; cu cât erau ómenii mai mulți, cu atátá aveau mai mare lipsă de un cap de familiá, care să-î îndrepte. Pentru acea ómenii de la început și-au ales câte un cap de familiá, care să suplinéscă locul unui tatá comun pentru cei din acea fa-

miliă. Acești capi de familiă aveau apoi să se ingrigescă de binele tuturor celor alafți, să-i împace, dacă cumva să iscă certy între dênșii.

Poterea capilor de familiă la început să intindea numai preste cei mai de aprópe ai săi, adecă preste fii, nepoți, strănepoți și preste servitorii lor, mai târđiú apoi a început a să lăți preste mai mulți, pre cari sau i supuneau însiși capii de familiă, sau să supuneau de bună voiă și așa ómenii, câți erau supuși la același cap de familiă, formau cu toți o societate. Soțietatea acésta erá lațită preste un ținut mai mic sau mai mare. O soțietate, care să ținea de același cap de familiă, formă apoi un stat, carele mai târđiú să đisă *regat, principat sau împérația*; érá mai marii preste poporul din un regat, principat ori împérația au început a să numi după statul lor cu numire de *rege, principe ori împérat*. — Așa au rămas ómenii apoi până in điuă de astăzi,

Poterea domnitorilor sau a stépănitorilor, fiă regi, príncipi ori împérați, le este dată lor dela Dumneđeu; ei sânt părinții pămêntești ai popórelor, sânt dători, să se ingrigescă de binele și fericirea supușilor săi. cei ce nu-și implinesc dătorința acésta, vor avé să dée samă inaintea lui Dđeu.

LXVII.

Sěracul și avutul.

De ai făcut pre om să pórté,
Dómne, tipul tđu prea sânt,

Pentru ce nu-i dai in tóte
 Una sórte pre pămênt?
 Pentru ce nu faci din bine
 Una parte tuturor
 Câți te șciu, Dómne pre tine
 Că ești părintele lor!
 Vêd sêracul tot in rele
 Cum suspină lăcrêmând.
 În necaz și 'n neavere
 De copil pân' la mormênt. —
 Er' avut' 'n nepăsare,
 Când el cere ajutoriũ,
 I respinge a lui rogare —
 Oh sêrmanul cerșitoriũ!
 Cei avut' sê imbuibézá
 În plăceri necontentit
 Sêraciĩ plângênd oftéză,
 Că viața și-au urît.
 N'ai creat cu sânta-ți mână
 Pre amêndoi Dómne din lut?
 N'ai făcut dór' din țerênă
 Pre sêrac, ca pre avut?
 Au lumina a sale rađe
 Nu o revêrsă spre amêndoi, —
 Pentru ce dară oftéză
 Est sêrac tot in nevoi?
 Că tu la toți ești părinte,
 Tu iubești pre fil tãi, —
 Și le ascuți ruga ferbinte,
 Te 'ngrigești de bunĩ și rêi?

Însă Dómnne eu cred tare,
 Că ești drept și adevărat;
 Răsplătești la fiă care
 Bine, — rău. — cum a lucrat;
 Și la Tine părtinire
 N'are loc, cî adăver,
 Nicî nu faci deosăbire
 Intre-avut și 'ntre mișel!

LXVIII.

Despre măsurarea corpurilor.

Dacă am luá condeiul în mână și ne-am întinde palma pre el așa, cât capătul degetului celui mare să ajungă la un capăt, érá capătul celui mic la alt capăt al condeiului, atunci condeiul l'am aseméná cu palma, și acest'a aseménare se ăice *măsurarea* condeiului; și dacă condeiul este așa de lung, pre cât de lungă e și palma nóstră, ăicem că condeiul este de o palmă de lung. Acum dacă am luá condeiul și l'am pune mutându-l înainte pre marginea tablei începénd de la un capăt, până la cel alalt, dacă condeiul pus pre marginea tablei, din punct în punct, ar' încăpé de 10 orî pre marginea tablei, atunci am vedé, că tabla este de 10 orî așa de lungă, pre cum este condeiul.

Așa am poté face și atunci, când am pune cerusa de a lungul unui fir de ață, și dacă cerusa ar' încăpé de 10 orî pre firul de ață, am aflá, că firul acela este de 10 orî așa de lung ca cerusa.

Lucrarea acésta încă se dîce măsurare și de óră ce am măsurat tabla și firul de alungul se dîce măsurarea lungimei, pentrucă am aflat cât de lungă este marginea tablei și cât de lung e firul. — Dacă luăm în mână un măr și un bostan și le asemănăm la olaltă, vedem că bostanul pôte fi cu mult mai mare de cât mărul, acésta însémnă măsurarea bostanului și a mărului prin asămênarea, adecă asămênăm mărul cu bostanul. Să luăm érași acuma un condeiú sau o cerusa și se o băgăm prin măr așa cât condeiul sau cerusa se trecă togma prin mijlocul mărului, până ce ar' ajunge de cea parte cu capétul, care l'am băgat prin măr: se tăiam apoi la capét condeiul sau cerusa chiar de pre lângă cogia mărului așa, cât se rămână numai atâta de lungă, câtă se află în măr, scoțênd apoi afară condeiul sau cerusa, câtă a rămas în măr, după ce i-am tăiat capetele, ne ar' arêtá *măsura prin mijloc a mărului*, și măsura acésta se numesce »diametru.« ér măsurarea diametreală.

Dacă am face acum și cu bostanul tot așa, precum am făcut cu mărul, și am pune lângă olaltă diametrul bostanului cu al mărului, am poté vedé in dată, cu cât e mai lung diametrul bostanului de cât al mărului, și am ști cu cât e mai mare bostanul de cât mărul.

Dacă de exemplu diametrul bostanului ar fi pre de 10 orí mai lung, de cât al mărului, atunci bostanul încă ar fi pre de 10 orí mai mare,

de cât mărul. Diametrele acestea, ca și ori cari alte linii óble, dacă sânt mai scurte se măsură cu milimetri, cu çentimetri, cu decimetri, cu metri; érá dacă-sú mai mari cu decametri, hectometri, cu chilometri și miriametri și se însémnă apoi cu numeri.

Însé corpurile se măsură nu numai în lungime și în lățime și înălțime s'au adêncime. Tabla pentru esemplu, fiênd că are și lungime și lățime, s'au e și lungă și lată, se póte măsurá și in lungime și în lățime. Se punem că tabla, sau mai bine mésa din școlă e de 1 metru de lungă și de 1 metru de lată, atunci ñicem că tabla sau mésa are formă pătrată, pentru că tóte patru marginile ei sânt câte de 1 metru, atunci mărima tablei sau a mései e de 1 metru \square (pătrat.)

Sânt însé alte corpuri, cari pre lângă lungime și lățime mai au și înălțime s'au adêncime, adeca nu-sú numai lungi și late, și înalte; la aceste corpuri se póte măsurá și înălțimea lor, adecă se pot șcí cât sânt de lungi, de late și de înalte; se póte șcí mărima lor preste tot. Mésurarea acêsta se ñice apoi măsurare cubică.

Se luăm de esemplu lada s'au un sêcrú; dacă sêcrúul acela vá fi de 1 metru de lung, de 1 metru de lat și de 1 metru înalt sau afund, atunci ñicem, că sêcrúul e mare de 1 metru cubic.

LXIX.

Sentințe biblice.

Din vedere se cunósce omul, și din tipul feței se cunósce cel întélept.

Ca frumuseța cea de aur este învățătura la cel înțelept, și ca brăcarea în brațul drept.

Povără mai grea de cât poți să nu rădică; și cu cel mai tare de cât tine și mai avut nu te însotî. Ce se împreună ôla cu căldarea? că se va isbi și se va sparge.

Cu cel nebun nu te svătuî, că nu vă poté tăinuî cuvântul.

Mai înainte de ce auđi, nu răspunde; și în mijlocul cuvintelor nu adauge a vorbi.

Fii mei! Să nu iubim cu cuvântul, nici cu limba, ci cu fapta și cu adevărul!

De vă dîce cineva: iubesc pre Dumnedeu érá pre fratele sêu ureșce, mîncinos este. —

Tot cel ce ureșce pre fratele sêu, ucigătoriu de ômenî este. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Să iubeșci pre de aprópele têu ca însuți pre tine.

Tóte ce voiți să vă facă vouă ômenî, și voi faceți lor asemenea.

LXX.

Corpurile cereșci.

Afară de animale, plânte minerale și alte lucruri, câte mai vedem pre pămênt, în aer și în apă, — sînt în lume și altele, pre cari le numim *corpuri cereșci*; acelea sînt sórele, luna și nenumăratele stele, cari le vedem strălucind nóptea de asupra noastră — în *spațiul uiversului*

Ce este *spațiul*, și ce se înțelege prin *univers*

Locul, cât se cuprinde între pereții unei chilii p. e. ai scólei, computându-l între cei 4 pãreți și de sus până jos, adecã dela pod până la padiment, pre care stãm cu piciórele, — se numește spațiu; ér' lucrurile, cari se aflã in o parte din spațiul acesta și-l împlu, cum sânt de esemplu mobilele: mésa, tabla, scaunele, acestea se pot đice corpuri, pentru că cuprind loc.

Locul sau goláciunea, câtã se cuprinde între pereții unei ólei, e spațiul ólei, și apa, care se tórnã în ea și se întinde de la un pãrete al ei până la cel alalt, si de la fund până la gardinã, se đice corp, care împle spațiul ólei. Așa și locul sau goláciunea aceea, care se întinde dela o margine a ceriului sau a firmamentului, până la cea laltã, și dela firmament până la pãmânt, este spațiul lunei; ér' sórele, luna și stelele sânt corpuri, cari împlu o parte din spațiul acesta. Spațiul lunei întreg și cu tóte corpurile, câte se aflã în el, se đice apoi »*univers*« sau *tot*, pentru că tot ce este în lume, se cuprinde în dênsul.

Corpurile cerești atât sânt de multe și unele așa de mari, în cât nu póte omul de cât se admire înțelêpciunea și atotpotința a aceluia. ce le-a făcut, — adecã a lui Dumnedeu.

Dacã cãutãm nóptea pre ceriũ, când acesta e fãrã de nori și sêrin, vedem atâtea stele strălucind, în cât ni-se pare că sânt fãrã numêr.

Stelele acestea ni-să par așa de mici, ca și când nu ar fi alt ceva, de cât neșce luminițe aprinse, ca să lumineze în întunecosa nópte, — și totuși ele sunt atât de mari, în cât omului i caută să se minuneze, dacă cunoșce mărima lor. Și óre de unde vine acésta, că stelele să vėd așa de mici? Ca să ne convingem, să luăm de esemplu un glob mare cât un bostan.

Când ar' luá cineva globul în mână și l'ar' aduce tocma lângă noi, așa de aprópe, ca să putem ajunge și cu mâna la el, atunci l'am vedé globul așa de mare, pre cum este întru adevěr; dacă după aceea cel cu globul ținendu-l tot în mână așa ca s'el putem vedé, s'ar' depártá de noi, érá noi am rămáne nemiscáti în locul de mai înainte, dar' am privi cu ochii tot la glob — am băga de samă, că cu cât se departă mai tare de noi, cu atâta globul ni-să pare tot mai mic, până când în urmă depártându-să tare ar' dispăré globul de nu l'am mai vedé.

Acésta s'ar' tēmplá chiar și cu omul, care să depártá cu globul sau orí cu ce alt object orí lucru. Tocma așa stă lucrul și cu corpurile cereșci; cu cât sunt mai depártate de noi, cu atâta să vėd mai mici, și cu cât s'ar' apropiá mai tare de noi, cu atâta le-am vedé mai mari, Așa dară depártarea cea mare, aceea face ca corpurile cereșci șe să vėdă cu mult mai mici, de cât cum sânt într' adevěr.

Bine! vá ice cineva — acésta o credem acuma, ca corpurile cereşci pentru departarea lor se ved aşa de mici, ŝi esemplul adus cu globul ne convinge, ca trebe se ffa mai mari, decat cum le vedem noi, dar' totuşi cine vá ŝci spune ca cat de mari sunt acele, pentru ca nime nu s'a suit la ele ca se le mesure. E drept ca nu s'a suit nime la ele ca se le mesure cu orgia ori ca metrul, totuşi pentru acea se pote sci ŝi se pote computa marimea lor.

Ómenii cei inveai cu sciina lor sunt n stare se o faca acésta, ŝi auind apoi dela acestia putem ŝci ŝi noi. La luna, care e mai aprope de pament de cat sorele ŝi de cat stelele, inca nu s'a suit nime, ŝi totuşi ómeni inveai ŝciu spune cu ani inainte, cand vom vede luna intrega, ŝi cand numai de jumatate sau ŝi numai ca o secere; ne spun cu mult mai inainte cand se vá intuneca sorele, ŝi cea ce ne spun, aşa se intempla, precum spun. Nu numai acésta pot calcula ŝi spune ómenii inveai, ei pot ŝi mai mult. — Daca pentru esemplu ne am afla langa ŝermurile unei ape mari, ŝi cu noi ar' fi un om inveat, inse apa ar' fi atat de mare, cat nu am pote trece prin densa, ŝi nu am ave nici luntre nici ar' fi punte preste densa, ca se putem trece de cea parte, unde se se afle un arbore inalt, ŝi am dori se scim totuşi cat de mare ŝi cat de departe e arborele acela de noi; — omul inveat ne ar' ŝci spune prin calcularea sa atat

mărimea, cât și depărtarea arborelui, la care noi nu putem merge ca să-l măsurăm.

Ce cugetați acumă dacă ómenii invęțați sânt în stare a ne spune mărimea și depărtarea arborelui de preste apă, — óre să nu ne pótă spune mărimea și depărtarea sórelui, a lunii și a stelelor? De bună samă că și acestea ni le pot spune precum ne-au spus și mărimea și depărtarea arborelui de preste apă.

LXXI.

Cătră Dumneđeu.

*Cine e Dnmueđeu mare ca Dumneđeul nostru,
Tu ești Dumneđeu, carele făci minuni! —*

Ființa necuprinsă, pre tine te adoră

Acésta lume mare la Tine suplicând,

Cu frică și-să 'nchină mulțimea de popórá

Și tóta creatura in ceriú și pre pámênt!

Dar' ce ajunge, Dómne atâta adorare

Cu gloria Ta cerescă, ce nu are sfêrsit?

Cât picurul de apă, ce pică intr'o mare,

Oh nu, nu, níci atâta, că ești nemărginit!

Ființa Ta inaltă, nespusa Ta mărire —

O-adoră cu cutremur mulțimi de cherubimí

Să 'nchină — insetéză, cuprinși de o iubire,

S'o știă, s'o cumóscă cereșcii serafimí,

Poterea Ta-o vestește a lumii frumosetă,

Pámêntul și cu ceriul, in care locuești;

Făptura, ce-o însufli cu spirit de viață

Și cele nóue coruri de spirite cerești!

Dar' nici acestea tóte nu pot pre cum sã cade
 S'ó spunã, cã-sũ finite' de și ó vød mereu.
 Tu ești fãrã de margini, și atãtea miriade
 De àngerì te admirã — Treime — Dumneđeu!
 Sã arëtã incã, Dómne, a ta putere mare
 In àngerì și in omul, cui, când l'ai plãsmuit
 Cu mãna din țerëna, mișcat de indurare
 Corona vecinicieii atuncì i-ai dãruit!
 Aceia de a pururea in ceriurì sã sã 'nchine
 Prezenței tale sãnte ca unui Impërat,
 Acesta dupã mórte sã vinã 'n ceriũ la Tine,
 La locul nemorirei, ce lui i-ai destinat!
 Românul încã 'nalță din ànimã umilitã
 Ferbintea-și rogãciune la ceriũ de pre pãmënt,
 Te-adórã ó Treime in veci nedespãrtitã.
 In Tatãl și in Fiul și 'n Spiritul prea sãnt.

LXXII.

Metalele.

Sub numele de metale sã ințelegem: aurul, argintul, platina, arama, plumbul și altele asemenea. Dintre tóte metalele, cãte ne sũnt cunoscute, cel mai prețios este aurul. Aurul sã aflã și in stare curatã, când sã scóte din pãmënt, érã cele alalte metale sã aflã mai mult mestecate cu alte materii, de cãtrã carì sã aleg apoi prin topire. Și in tẽmpurile cele vechi aurul a fost mai prețios de cãt alalte metale. Dupã prețuirea de comun a ómenilor 1 pond de aur ajunge cu 15 pondì de argint, cu 675 pondì de aramã,

sau cu 4160 pondi de plumb, ori cu 5500 pondi de fer. Aurul are acea însușire, că una bucată de aur cât un cruceriu, prin baterea cu ciocanul se poate lăți așa din tare, cât se se potă acoperi cu el mai multe miș de cruceri de aramă; prețul lui crește și pentru acea, că rugina nu-l prinde ca și pre fer.

De și am dîs mai 'nainte că metalele se topesc și se lucră prin puterea focului, este totuși una anumită materie, care nu are lipsă de ferbințela focului, pentru că e fluidă, adecă curgaciósă dela natură, și se poate turnă ca apa in vase, ba tocma și inghiață in ținuturile cele frigurósé. Multe din cele alalte metale, dacă se pun in fluiditatea acésta, se topesc. Nice un metal nu-și schimbă așa ușor colórea adecă fața ca și acésta. In starea sa cea firéscă are colórea argintului, dar' nu e străvędăciósă, adecă nu se vede prin ea, de și e curgaciósă; dacă la aer liber o scutură omul mai mult tēmp, se preface in pulbere suriă, sau négră, punēndu-sē apoi la ferbințelă pulberea acésta capetă colóre roșă. Numele la fluiditatea acésta este fórte vechiū, încă de in ainte de Christos, se dîcea argint viu.

LXXIII.

O m u l.

Ce ființă minunată —

Este om 'ntre zidiri?

Partea din ceriū insuflată

A dat țerēnei sēnțiri!

Asta în colb mi-l tăvăleşce
 Ca pre un verme trecătoriu,
 Cea 'n ceriuri mi-l uneşce
 Cu cherub nemoritoriū!

Două lumī sē impreună
 Pre cărarea pământescă;
 Pre un verme-l incunună
 Vecīnicia cea cerescă.

Vermele sē tērēieşce
 Icia în lume prin dureri,
 După mórte sē insoţeşce
 Cu serafī sus 'n ceriū!

Óme! cuib de slăbiciune!
 Şi moştén al vecīniciei, —
 Unde domnul te-a străpune
 După tēmpul agoniei; —

Cércă 'n ceriū dar' mângăiere.
 Că spre acea eşti menit;
 Aici nu-i de cât dorere: —
 N'ai nemic de moşténit!

LXXIV.

Impărtîrea animalelor.

Animalele după natură, după însuşirile, după forma şi traiul lor sē impart în mai multe părţi, şi părţile acestea le numim classē.

1. De classa primă sē ţîn animalele pulposē, cari sē înmulţesc prin naşcere, sau prin fētare, vá sē đicā fētă feţi vii şi pre aceştia-ī nutresc cu lapte din pulpele lor. Care ne ar' scī spune animale de classa acēsta?

2. De a doua clasă se țin acele viațuitoare, cari nu se prăsesc prin fătarc, ci prin ciocirea sau scoterea puilor din ouă. Corpul acestor animale e învălțat cu pene, au câte două aripi și câte două picioare. Acesta clasă se numește a păsărilor. Spuneți acuma de care clasă se ține găina și de care șorecele sbrătoriu sau liliacul?

3. Pruncilor! Văduțați vre-o dată pre la marginile apelor, cum sar bróscele in apă de pre țermure și in dată se cufundă in adêncul apei? Acestea pot trăi și pre uscat și in apă, pentru acea se numesc amfivie, sau amfibie, pentru că pot trăi pre amendouă părțile lunei, adecă și pre uscat și in apă, și se țin de clasă a treia. Ce cugetați óre ratele, pre cari de multe óri le vedem innotând prin apă, se ouă și scot pui, -- incă se vor ținé de aci?

4. De clasă a patra se țin animalele, cari pot trăi numai in apă, rêsulfă prin urechi și au nișce aripióre mici. De aci se țin peșcii.

5. A cincia clasă cuprinde iu sêne viațuitoarele, cari au mai multe picioare de cât patru, și fiênd că trupul lor e crestă pre mai multe locuri, pentru acea le numim insecte, adecă crestăte.

6. Clasă a șesa o fac vermi; aceștia nu au picioare și pentru acea numai se têrêiesc, cum e de esemplu rîma.

Din aceste 6 classë, classa 1-a și a 2-a adecă animalele pulpöse și pasërele au sânge roșu și cald; classa a 3-a și 4-a amfibiile și peșcii, au sânge roșu dar' rece, érá cele din classa 5-a și 6-a adecă insectele și viermií, au sânge alb și rece.

LXXV.

Europa.

Europa e una din cele 5 părți de pământ uscat de pre globul pământesc. De 3 părți e incun-giurată cu apă, și numai in partea de in resărit e împreunată cu acea parte de pământ, care se numește Asia.

De cătră miédă nópte Europa se mărginește cu marea ghiatoasă, in apus cu marea numită oceanul atlantic; érá in amiédă cu marea de mijloc sau mediterană. Suprafața Europei ajunge la 175,000 mile \square , și numără cam la 230 milioane de locuitori, carí cu știința și cu cultura intrec pre cei alaltí locuitori din alte părți ale pământului.

Toți locuitori Europei după soiul lor se impari in trei familii mari; eâte de una familie din acestea se fîn apoi mai multe popóre, carí se apropiă mai tare de olaltă, prin datini, prin limba sau prin alte legături. Familiile aceste sânt; familia tracică, celto-germanică, și familia vendică.

Mai sânt apoi puține popóre și din alte familii în Europa, ácestea-și trag inceputul din alta parte

de pământ și conumit din Asia, de aci se țin ungarul, sau magiarii, armenii, ȕiganii, turcii și tătarii.

Totă Europa e împărțită în mai multe staturi, dintre cari unele-să împărății, altele regate, ducate, principate și republice.

LXXVI.

David și Goliat.

(Cartea I. a împărăților c. XVII. v. 1—56.)

Colo 'n falnica câmpie
 Mulie oșți s'au adunat;
 Sămn de-o cruntă bătălie,
 De un război înfricoșat:
 Două tabere 'nșirate
 Pre pământul evreesc,
 Stau facis și-șu îngânfate
 De izbânda ce-o nutresc;
 Dar pre mijloc pre între ele
 Să preâmbă 'nfuriat
 Un luptaciū armat 'n zale,
 Uriașul Goliat
 Și 'mbetat de a sa trufie
 Să rădică ca un colos,
 Și pre falnica câmpie
 Stă în mijloc măiestos;
 Apoi strigă ba răgneșce
 Că și-un leu inverșunat,
 Cât câmpia clăcoteșce,
 Er ne-amicul s'a 'nfricat:

- »Cine este așa de tare, —
 »Cine 'n Iuda neînvinș
 »Vin' aci la duelare
 »Șî-atuncî lupta s'a decis!«
 Intr' acea sê ivoșce
 La-al lui Saul cort măreț
 Imbrăcat pëcurăreșce
 Un evreu tēner isteț
 »Dōmne sê-am libertate.«
 — Dice junele isteț, —
 »Eu voiū sîngur a mē bate
 »Cu-acel Filisteu sumeț.«
 »Tu voieșcî copile june
 »A-aruncă mănușă jos,
 »Și puterea a țî-o pune
 »Cu un monstru fioros? —
 »Cu un erou, la care 'n lume,
 »Orî și câțî s'au încercat,
 »Trebuiră a sê supune
 »Sau de mōrte n'au scăpat?
 »Ved că acela nu încetă
 »Neamul meu a-l defăimă
 »Și cu gura sa spurcată
 »Pre Iehova a-l înjură;«
 »Er' din ceta evreescă
 »Incă nu s'a mai aflat
 »Vre un bărbat, sê-l umilescă
 »Pre proclatul Goliat.« —
 »Când erām la oi pre munte
 »Și pășceam la mnelușei,
 »Ah! avutam lupte crunte
 »Și ucis'am urșî și lei,«

»Cî de acestea nu voiî spune, —

»Căci sum tîner, ce e drept;

»Inse 'n al Iehovei nume

»Dă-voiî și cu esta pept.»

David estea le cuvîntă

Cătră regele evreesc,

Și de nou cere isbîndă

»Pentru neamul judeesc.

Saul ér' cu vorbe calme

»Dîce: mergî dar' fiul meu!

»Inse vai, tu nu ai arme

»Ca fălosul Filisteu!!

»Tu n'ai scut, nu ai săgétă,

»Nîcî ai sabia nîcî coif nou:

»Unde-ți este spada lată, —

»Tot ce are acel erou!?

»Nă dar' scutu-mî și săgéta

»Și te 'mbracă 'n paliul meu,

»Foloseșce acuma spada

»Și-ți înaltă neamul tîu!

David stă cu cuvîntă

La cuvînt' înpărătesc.

Cî mai multu-i dă credință

La toiagul păstoresc,

Și la prașcia 'ndătînată,

Ce de mic o-a mînuat;

Plécă acum cu ea 'ncărcată

Spre cumplitul Goliat.

»Sum eu căne, de la mine

»Vinî tu numai cu baltîu?

»Păsă numai, căcî pre tine

»Te vâ 'nșige brațul mîu!

*Ast-feliu mi-l batjocureșce
 Cel gigant nedumerit
 Pre David, ce propășeșce
 Cătră dânsul umilit.*

» *Te făleşci, oh! Goliate
 C'ai săgétă și scut nou,
 »Și în brațele înarmate
 »Puni poterea de erou,*

*Ci a mea potere tare
 »Și al meu braț înarmat
 E Iehova acel, pre care
 »Tu acum l'ai defăimat. —*

*Când aceste le vorbeșce
 David cel prea umilit,
 Prășcia sa și-o învêrteșce:
 Goliat e doborit. —*

*Fruntea lui cea de gigante
 Prășcia 'n două i-a crepat,
 Oriașul, cel că-și bate
 Foc de Fidovi, e picat;*

*Curge sângele pērie;
 David merge acum voios
 Și cu sabia propriă-i taiă
 Gâtul lui cel monstros. —*

*Etă fugă Filistēul
 Aruncându-și arma jos;
 Israil cântă trofeul
 La eroul glorios! —*

LXXVII.

Electul și electricitate.

Este o anumită materie tare ca pétra, ba și prefăcută în pétră, care asemenea se află în pământ și are colóre gălbiniă întunecată tocma precum e cleiul, care esă din lemne, sau ca rășina, cu care ung ceterașii arcul. Acesta încă are potere atrăgătoriă ca și magnetul, se deschi-linește totuși de magnet, pentrucă magnetul trage numai ferul la sêne, érá materia acesta trage și alte lucruri ușóre, dar' numai atunci le trage, când se frécă de ceva și apoi dupăce s'a frecat, iute se apropia de lucrul, ce voiești să-l tragă.

Materia acesta se numește «electru» și poterea ei atrăgătoriă se dice «electricitate.» Afară de electru mai sânt și alte corpuri în natură, cari au potere atrăgătoriă, așa e de exemplu rășina, cu care-și ung ceterașii arcul; céra cea roșă și sticla.

Dacă p. e. vá luá cineva céra roșă și o vá frecá de un petec de lână aspru, apoi o vá apropia cu grabă de una bucată mică de papir — céra cea roșă vá trage papirul la sêne.

Corpurile ce prin frecare capetă atare potere atrăgătoriă se dic că sânt electrice. Sânt așadară mai multe corpuri în natură, cari prin frecare se fac electrice, și dacă frecarea se întâmplă în măsură mai mare, atunci crește și electricitatea lor și din unele, dacă se ating de alte corpuri

atunci, când se frecă, ese electricitatea ca și schînteile. Schînteile acestea, când ar avé potere mai mare, ar și aprinde corpurile, pre carí sar, mai ales când corpurile acestea ar fi arđetórie. Chiar și corpurile cele ne electrice încă se pot aprinde prin frecare mare. Dacă de e. ar' luá cineva două șindile și le ar' tot frecá de olaltă, de la un tîmp întru atâta s'ar înferbentá, cât ar' fi gata să se aprindă și să ardă. Mulți ómení cred, că și focul cel de ántáiu l'au făcut ómenii prin frecare.

Când electricitatea se află în cutare corp în măsură mai mare, — sare — precum s'a đis — din corpurile acestea în alt corp, cu care vine în apropiare, și se imprăscă prin corpul, pre care a sărit cu iuțime de fulger, — atunci đicem că electricitatea curge, cursul acesta se numește curs electric, cu deschilinire însă sare pre corpurile uscate și sbicite.

Fulgerul, care se vede de multe ori în tîmpurile cele viforóse, încă nu e alta de cât electricitate, ce se produce sus în aer prin indesuirea și frecarea norilor, unde după ce se produce în măsură mai mare, — apropiându-se de alt nor sau de lucruri ori obiecte de pre pămînt, ce sînt mai inalte și stau mai aprópe de norul electric, — sare pre corpul, de care s'a apropiat, și cu săritura asta se aude și o pognitură; pognitura acea e tunetul. Pognitura se întîmplă de odată cu fulgerul, și totuși de multe ori o auzim cu mult mai tîrđiu de cât cum se vede acesta

Causa e, că sunetul se lățește mai încet de cât lumina, prin urmare și la urechile noastre ajunge mai târziu de cât lumina la ochi. Cu cât sunetul îl auzim mai târziu după fulger, cu atâta norul electric e mai departe de noi, și din contra, cu cât tunetul urmăzează mai curând, după ce am văzut fulgerul, cu atâta norul e mai aproape de noi.

Fulgerul are acea putere, că metalele cele mai slabe și mai suptiri le topește, lemnele le despică, pre animale și pre oameni îi omoră. Nu e bine așa dară în timp viforos a stă nici odată lângă obiectele înalte, pre cum sânt turnurile, casele, arborii și altele. Chiar și în casă, locul celu mai securaje în mijlocul casei, ferestile casei pot stă și deschise, dacă cumva nu e vânt că se tragă aerul, că fulgerul încă acolo trage mai tare, unde trage aerul; rău fac aceia, cari ajungându-i viforul la câmp, încep a fugi, că prin fuga lor pun aerul în mișcare, și prea ușor se pôte timplă ca să-i lovască fulgerul.

La foc și la căldură, precum și la obiectele de metal, încă trage mai tare electricitatea, de cât la alte obiecte; pentru aceea rău fac unii oameni, când în timp viforos se pun lângă cup-toriu.

Cel ce știe ceva despre electricitate și despre iuțela, cu care trece ea ca și fulgerul prin corpuri — cu deschilinire prin fer, — nu se vá mirá așa tare, dacă vede că prin »telegraf,«

adecă prin firul cel de drot, ce-l vedem rădicat pre la marginile drumului — ómenii dintr'ó țérá sânt în stare sã sã înțelegã prin drotul acesta în câteva minute. Etã ce folos face electricitatea pentru omenime ?

Pânã ce nu s'a înventat telegraful, de multe orí trebuiau sã trecã luni, ba și ani întregi, pânã ce sã înștiințau și sã înțelegeau ómenii unii cu alții; și cea ce făceau atunci în atâta tẽmp, acum cu ajutoriul telegrafului pot face în câteva minute.

De-și sânt lucruri de acelea în lume, cari nu arare orí aduc stricãciune câte la un om, sau câte la un lucru orí altul, totuși folosul cel aduc lucrurile acestea, e cu mult mai mare de cât stricãciunea.

LXXVIII.

Filosoful și naiëriul.

Un filosof stá odatã lângã malul mãrei, și priviã la naiërii, cari intrau în naie ca sã cãlãtorãscã pre apã. In urmã vede pre un naiëriũ tẽnãr cã intrã în naie și-l întrãbã đicãnd: Frate! ce ómenii au fost moșu-to și tatã-to? Naiëriul rãspunde; Amẽdoi au fost naiëri ca și mine. Apoi intrebã filosoful mai departe: Spune-mi acumã, unde a morit moșu-to? Naiëriul rãspunsã pre mare în naie. Dar' tatã-to? Și acesta tot acolo, rãspunsã tẽnãrul naiëriũ.

Atunci dîsă filosoful suridînd: și totuși tu nu te temi a intrá în naie și a merge pre mare? Bine filosofe, io-ți voiú răspunde, dar' spune-mi mai ântâiú rogu-te, unde a morit al tîu tatá, moș și strámoș? Cu toții au morit în linișce pre pat, — i replicá înțeleptul filosof. La acestea mai adausé apoi năieriul o întrebare și dîsă: Spune-mi și tu, pentru ce te mai culci în pat, dacá șcîi că cu toții au morit acolo? Cu acésta s'a sfêrșit tot discursul.

LXXIX.

Rogăciune.

Tot darul, care ne vine
 În lucrările-omeneșci,
 E de sus, e dela Tine,
 »Tatál nostru, care ești«
 Sus, în ceriuri, »unde cete
 De sânti ângerî te măresc.«
 Lauda Ta nu vá sê 'ncete
 Din acorđul lor ceresc.
 Omenimea încă 'nalță
 Vers de laudá mereu;
 Cere cá »sê sê sântescă«
 Și intre noi »numele Tîu«!
 »Vină-a Ta împêrătiá«
 Preste toți pace vêrsând,
 »Voi'a Ta« de-plin »sê fiá«
 »Cum în ceriú și pre pămênt«!
 »Pânea cea de tôte đile«
 Tôte, câte ne lipsesc,

Dă-ne nouă din 'nalțime
Tatăl nostru cel ceresc!
Făr' de lege — și păcate
Dacă ai vré a pedepsi
După sânta direptate,
Cine ar' poté suferi?
»Iertă-ne păcatele!«
Tatăl nostru cel ceresc
»Cum iertăm și noi la ceia,«
Cariî nouă ne greșesc!
»Nu ne duce în certare,«
Ne scutesce 'n darul Tău,
Ca s' âmblăm pre a Ta cale
»Și ne scapă de cel rău!«

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CUPRINSUL

PARTEA I.

	Pagina
I. Începutul * (<i>Religiune, morală</i>)	3
II. Omul și animalele (<i>Istoria naturală, antropologia și a.</i>)	4
III. Degetul celui puternic (<i>Religiune, morală</i>)	5
IV. Casa și familia (<i>Constituțiune, soțială morală</i>)	5
V. Fluturul și albina * (<i>Zoologia, instructivă</i>)	6
VI. Porumbiș (<i>Istor. nat. zoologiă, morală</i>)	7
VII. Găina (<i>Istoria nat. zoolog. economiă</i>)	8
VIII. Cântatul cocoșului * (<i>Istor. nat. econ. inst.</i>)	9
IX. Boul (<i>Ist. natur. zoolog. econom.</i>)	10
X. Proverbie și điceră (<i>Instructivă</i>)	12
XI. Mălaiul sau păpușoiul (<i>Istor. nat. econom.</i>)	12
XII. Judecata înțeleptă (<i>Instructiv. moral.</i>)	13
XIII. Sarea (<i>Istor. natur. mineralogiă, fizică</i>)	14
XIV. Brósca (<i>Istor. natur. zoologia</i>)	15
XV. Intrebarea* (<i>Religiune morală</i>)	18
XVI. Gradina (<i>economiă</i>)	19
XVII. Așa âmbla, cel ce nu ascultă (<i>Instruct.</i>)	22
XVIII. Facerea lumii și omul (<i>Istoria biblică</i>)	24
XIX. Domnul și servitoriul <i>Instructivă morală</i>	25
XX. Plóla, néua, grindina sau ghiața (<i>fizică econ.</i>)	26
XXI. Doina * (<i>morală</i>)	27
XXII. Șapte frați și șapte bețe (<i>Instructivă</i>)	28
XXIII. Racul, brósca și o știucă* (<i>Instructivă</i>)	29

XXIV. Painginul (<i>Istoria naturală</i>)	30
XXV. Tóte sânt bune așa, precum le-a făcut Dumneđeu (<i>Instructiune morală</i>)	32
XXVI. Curcubeul (<i>Fisică istoria biblică</i>)	33
XXVII. Porumbița și albinița* (<i>Instruct. morală</i>)	35
XXVIII. Stegiarul (<i>Istoria nat. botanică economiă</i>)	36
XXIX. Apa (<i>Fisică</i>)	38
XXX. Lupul și motanul (<i>Instructivă, morală</i>)	40
XXXI. Rímele (<i>Istoria naturală, zoologią</i>)	41
XXXII. Ferul (<i>Istoria naturală.</i>)	43
XXXIII. Iubirea patriei* (<i>Instructivă</i>)	44
XXXIV. Dîceri și invetățături (<i>Instructivă morală</i>)	44
XXXV. Ceriul (<i>Geografia, astronomică și fisică</i>)	45
XXXVI. Privire scurtă preste istoria biblică a vechiului testament (<i>Istorică</i>)	48
XXXVII. Indemnare* (<i>Instructivă morală</i>)	50

PARTEA II.

XXXVIII. Oile (<i>Istoria naturală, zoologią, economiă</i>)	51
XXXIX. Flórea sórelui (<i>Ist. nat. botanică, econom.</i>)	53
XL. Pădurea (<i>Ist. natura'ă, botanică, econom.</i>)	55
XLI. Cerșitoriul (<i>Instructivă, morală</i>)	57
XLII. Câteva întrebări de gâcit (<i>Instructivă</i>)	58
XLIII. Gregoraș și Niculița (<i>Instructivă morală</i>)	59
XLIV. Heraclit și Democrit (<i>Ist. instruct. mor.</i>)	62
XLV. Ce vá ânimă* (<i>Instructivă patriotică</i>)	63
XLVI. Sufletul omului (<i>Ist. nat. antrop. psih.</i>)	64
XLVII. Pămêntul (<i>Geografi astronomiă</i>)	68
XLVIII. Cărare pre scurt spre fapte buee (<i>Inst. mor</i>)	71
XLIX. Albinele (<i>Ist. nat. zoologią econom. stupărit</i>)	78

	Pag
L. Venirea lui Christos (<i>Istoria biblică</i>) . . .	77
LI. Cântecul străinătăței* (<i>Instructivă</i>) . . .	80
LII. Despre orologie (<i>Istorică</i>)	81
LIII. Secerișul florilor (<i>Inst. geografică, fizică</i>)	83
LIV. Rândunica și furnica* (<i>Instructivă</i>) . . .	86
LV. Urit lucru e a fi avar (<i>Istoric, moral</i>) . . .	89
LVI. Unde este Dumnezeu * (<i>Religiune, morală</i>)	90
LVII. Corpurile sau trupurile (<i>Fizica și ist. nat.</i>)	93
LVIII. Câteva întrebări (<i>Istorică logică morală</i>)	94
LIX. Psalmul 129* (<i>morală</i>)	95
LX. Magnetul (<i>fizică</i>)	96
LXI. Împăratul brâșcelor* (<i>Instructivă morală</i>)	98
LXII. E mai bine a-și mărturisi păcatul, de cât al ascunde (<i>instructivă</i>)	99
LXIII. Schimbările din viață * (<i>instructivă</i>) . . .	100
LXIV. Despre clopote (<i>istorică morală</i>)	100
LXV. Ilariu și Costanța, cărora tată-so lespune cum e fața pământului (<i>Geogr. fizică</i>)	102
LXVI. Societatea omenescă (<i>constitut. soțială</i>)	108
LXVII. Săracul și avutul* (<i>morală</i>)	109
LXVIII. Despre măsurarea corpurilor (<i>Geometriă, planimetriă, stereometriă</i>)	111
LXIX. Sentințe biblice <i>morală instructivă</i> . . .	113
LXX. Corpurile cereșci (<i>fizica astronom. geom.</i>)	114
LXXI. Cătră Dumnezeu * (<i>religiune morală</i>) . . .	118
LXXII. Metalele (<i>Istoriă, naturală</i>)	119
LXXII. Omul * (<i>antropologă, morală</i>)	120
LXXIV. Împărțirea animalelor (<i>Ist, nat. zoolog</i>)	121
LXXV. Europa (<i>Geografiă, istorică</i>)	123
LXXVI. David și Goliat * (<i>scena istorică din bibl.</i>)	124
LXXVII. Electrul și electricitate (<i>fizică</i>) . . .	128
LXXVIII. Filosoful și năierul (<i>instructivă</i>) . . .	131
LXXIX. Rogaciune (<i>morală</i>)	132